

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta filozofická
Ústav románských studií



Bakalářská práce

**Epistémická modalita: španělské
probablemente, posiblemente, acaso, tal vez a
jejich české ekvivalenty**

*Epistemic modality: the Spanish probablemente, posiblemente,
acaso, tal vez and their Czech equivalents*

Adéla Erbenová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Čermák Ph.D.

V Praze 8. května 2012

Poděkování

Děkuji svým rodičům za velkou podporu během studia, Luborovi za velkou pomoc s grafickou úpravou a panu doc. PhDr. Petru Čermákovi Ph.D. ze vedení této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 8. května 2012

.....

Klíčová slova

epistémická modalita – slovesný modus – španělština – čeština - korpus

Abstrakt

Epistémická modalita vyjadřuje různý stupeň jistoty mluvčího ohledně platnosti výpovědi. Jedním z prostředků jejího vyjádření ve španělštině jsou lexikální výrazy typu *probablemente*. Následuje-li po těchto výrazech sloveso, může být v indikativu nebo subjunktivu. Podle normy záleží při volbě modu na míře jistoty mluvčího. Norma je v této práci konfrontována s příklady z korpusu, tj. územ. Podrobně se popisují faktory ovlivňující volbu modu. Dále se analyzují české ekvivalenty zkoumaných výrazů.

Key words

epistemic modality - verb mood - Spanish - Czech - corpus

Abstract

Epistemic modality expresses the speaker's degree of confidence about the content of the proposition. One of its realisations in Spanish is lexically through adverbials such as *probablemente*. If these adverbials are followed by a verb, it may be in indicative or subjunctive form. According to the norm, the choice of the verb mood depends on the degree of speaker's confidence. In this study the norm is compared with examples from the corpus – the usage. Factors that influence the choice of the verb mood are thoroughly described. Czech equivalents of the analyzed formulations are also analyzed.

Obsah

Obsah	vii
1 Úvod	1
2 Epistémická modalita	3
2.1 Definice epistémické modality	4
2.2 Prostředky vyjádření epistémické modality ve španělštině	5
2.3 Typ probablemente	6
3 Volba modu dle současné normy	9
4 Volba modu dle korpusu CREA	12
4.0.1 Acaso ve větách tázacích	13
4.0.2 Acaso ve větách oznamovacích	15
4.0.3 Muy probablemente a muy posiblemente	16
4.0.4 Subjunktiv prezenta vyjadřující budoucnost	17
4.0.5 Probablemente, posiblemente, acaso, tal vez a poměr vy- lučovací	18
4.0.6 Probablemente, posiblemente, acaso, tal vez ve výcho- disku výpovědi	19
4.0.7 Probablemente, posiblemente, acaso, tal vez a superlativ	21
4.0.8 Probablemente, posiblemente, acaso, tal vez ve vedlejších větách	22
4.0.8.1 Předmětné	22
4.0.8.2 Přívlastkové	22
4.0.8.3 Okolnostní Příčinné	24
4.0.8.4 Okolnostní podmínkové	25
4.0.8.5 Okolnostní přípustkové	26
5 České ekvivalenty zkoumaných výrazů	28
5.1 Zkoumané výrazy s indikativem	29
5.1.1 Acaso ve větách tázacích	29
5.1.2 Probablemente, posiblemente, acaso, tal vez v oznamo- vacích větách	30
5.2 Zkoumané výrazy se subjunktivem	32
5.2.1 Překlad subjunktivu kondicionálem	32
5.2.2 Překlad subjunktivu tvarem futura	33

5.2.3	Překlad výrazů se subjunktivem modální částicí vyja- dřující jistotu	34
5.2.4	Ostatní způsoby překladu	35
6	Závěr	37
	Literatura	39



Úvod

V této práci se zabývám volbou modu po výrazech typu *probablemente*. Jedná se o výrazy, které ve španělské tradici spadají do skupiny tzv. adverbíí pochybnosti (*adverbios de duda*). Konkrétně se věnuji čtyřem výrazům, a to *probablemente*, *posiblemente*, *acaso* a *tal vez*. Jejich české ekvivalenty jsou řazeny do skupiny částic. Modifikují totiž celou výpověď a nevstupují do vztahů mezi větnými členy. Slouží jako prostředek vyjádření epistémické modality, jež vyjadřuje různý stupeň jistoty mluvčího ohledně platnosti výpovědi (viz. kapitola 2).

Pokud se za těmito výrazy nachází sloveso, může být buď ve tvaru indikativu, nebo subjunktivu. Většina španělských jazykových příruček vysvětluje volbu modu v těchto případech právě na základě epistémické modality, tj. na různém stupni jistoty mluvčího ohledně sdělovaného obsahu. Je-li tato jistota vyšší, následuje indikativ, je-li nižší, následuje subjunktiv. Zavadil (1980) tuto problematiku vykládá na základě tzv. modálních významů. Tvaru indikativu odpovídá modální význam reálný, tvaru subjunktivu modální význam potenciální (viz. kapitola 3).

Fakt, že do sebe modální tvary a významy ne vždy ideálně zapadají, ukážu na konkrétních příkladech z korpusu CREA. Jelikož v korpusu nelze vyhledávat obecně (pomocí regulárních výrazů), vybrala jsem si pro svou analýzu šest častých španělských sloves: *ser*, *estar*, *tener*, *poder*, *ir*, *hacer* a *querer*, abych zajistila co největší počet příkladů. Omezila jsem svou práci na analýzu opozice indikativu a subjunktivu v přítomnosti, abych do opozice modů co nejméně zahrnovala kategorii času. Dohromady jsem prostudovala asi 750 příkladů spojení výrazů *probablemente*, *posiblemente*, *acaso* a *tal vez* s uvedenými slovesy (viz. kapitola 4).

Nakonec budu analyzovat české ekvivalenty těchto výrazů. Vycházím z příkladů ve španělštině, které budu srovnávat s jejich českým překladem. Zaměřím se zejména na to, zda jsou výrazy ve spojení s indikativem překládány jinak, než výrazy ve spojení se subjunktivem. V této části využiji paralelního korpusu InterCorp, v němž budu vyhledávat spojení těchto výrazů se stejnými slovesy

jako v korpusu CREA. Dohromady jsem prostudovala asi 500 příkladů (viz. kapitola 5).

Epistémická modalita

Než přistoupím k definici modalit epistémické, je důležité nejprve definovat, co je modalita. Není to úkol lehký, neboť pojem modalita má v lingvistice více interpretací. Jednotliví autoři k němu přistupují z různých hledisek, bývá pod něj zařazováno mnoho dílčích významů. Není náplní této práce (z důvodu jejího rozsahu jako práce bakalářské i z důvodu jejího zaměření na praktický výzkum) zabývat se odlišnými pojetími modalit a snažit se o její teoretické uchopení. Proto zde uvedu jen několik teoretických poznámek vztahujících se k problematice, která je předmětem této práce.

Teorii modalit se zabývá mnoho autorů, z nich například: Palmer (1986)¹, Nuyts (2001)², Otoala Olana (1988)³, Cornillie (2007)⁴ a mnozí další. Ve většině definic modalit se odkazuje na „postoj mluvčího“, a to postoj mluvčího k obsahu výpovědi⁵. Jeden z autorů, který se modalitě začal věnovat podrobněji a pro něhož byla modalita jedním ze základních pilířů výpovědi, byl Charles Bally⁶.

Bally chápe modalitu jako vyjádření psychického postoje mluvčího. Vyjádření myšlenky (věta) se podle něj dělí na dvě části: na DICTUM (obsah výpovědi) a MODUS (vyjádření postoje mluvčího k obsahu výpovědi). Bally dělí modalitu na explicitní a implicitní. Explicitní modalita je vyjádřena odděleně od obsahu výpovědi (dikta) modálním slovesem, jehož subjektem je

¹PALMER, Frank Robert. *Mood and modality*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.

²NUYTS, Jan. *Epistemic modality, language, and conceptualization*. Philadelphia: J. Benjamins. Amsterdam, 2001.

³OTOALA, Olano. *La modalidad (con especial referencia a la lengua española)*. Revista de filología española 68. 1988.

⁴CORNILLIE, Bert. *Evidentiality and epistemic modality in Spanish (semi-)auxiliaries: a cognitive-functional approach*. Mouton de Gruyter. Berlin: New York, 2007.

⁵Tento typ modalit bývá někdy v českých jazykovědných pracích označen jako modalita subjektivní. Druhý typ, modalita objektivní „se týká vztahu předkládané propozice ke skutečnosti“. (ŠEVČÍKOVÁ, Magda. *Funkce kondicionálu z hlediska významové roviny*. Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky, 2009. str. 6.)

⁶BALLY, Charles. *Linguistique générale et linguistique française*. Berne : A. Francke, 1944.

modální subjekt. Naopak o implicitní modalitu se jedná tehdy, když není postoj mluvčího pojmenován samostatně, nýbrž ho lze vyvodit z dikta⁷. Z tohoto hlediska by výrazy, které jsou předmětem zájmu této práce, vyjadřovaly modalitu implicitně.

Otoala⁸ vychází ve své práci z rozdílu pojmů *enunciación* a *enunciado*. Toto rozdělení modality je zmíněno i v Nueva gramática de la lengua española (*modalidades enunciativas x modalidades proposicionales o modalidades del enunciado*)⁹. Pojem *enunciación* znamená proces tvoření výpovědi¹⁰ a *modalidades de enunciación* vyjadřují postoj mluvčího k posluchači (výpověď může nabývat modality deklarativní, interrogativní nebo imperativní).¹¹ *Modalidades de enunciado* na druhou stranu vyjadřují postoj mluvčího k obsahu výpovědi¹². V české jazykovědné tradici se s rozlišením těchto pojmů nepracuje. To, co Otoala označuje jako *modalidades de enunciación*, je myslím blízké koncepci postojové modality, která vyjadřuje komunikační záměr mluvčího¹³. V češtině existuje i pojem *enunciace*, avšak neoznačuje proces tvoření výpovědi, nýbrž je synonymem k pojmu promluva¹⁴.

Otoala do *modalidades de enunciado* zahrnuje *modalidades lógicas* (logické modality), vztahující se k pravdivosti, nutnosti či možnosti výpovědi, a *modalidades apreciativas* („oceňující“ modality) charakterizující oceňující postoje, které mluvčí k výpovědi zaujímá¹⁵. Modalita, kterou se zabývám v této práci, by v jeho koncepci spadala do modalit logických.

2.1 Definice epistémické modality

Epistémická modalita je termín vycházející z logického pojetí modality, jež rozlišuje klasické čtyři typy modality von Wrightovy¹⁶ modalita aléická (prav-

⁷Bally, 1944. Apud ZAVADIL, Bohumil. Kategorie modality ve španělštině. Praha: Univerzita Karlova, 1980. str. 12 – 13.

⁸Otoala, 1988.

⁹„Las modalidades de la enunciación, introducidas en los apartados precedentes, están vinculadas con los actos verbales que los hablantes realizan. Existe otro tipo de modalidades, llamadas a veces MODALIDADES PROPOSICIONALES O MODALIDADES DEL ENUNCIADO, que subordinan el contenido de la oración a informaciones predicativas que se refieren al grado de seguridad con el que se presentan dichos contenidos.“ (RAE. Nueva gramática de la lengua española. Madrid: Espasa Libros, 2009. str. 3116.)

¹⁰Otoala, 1988. str. 97.

¹¹Ibid. str. 101.

¹²Ibid. str. 102.

¹³„K podstatným znakům výpovědi patří to, že mají zpravidla nějaký věcný (propoziční) obsah (PROP) a vyznačují se vždy nějakou komunikativní (výpovědní) funkcí (KF), tj. „platí“ ve vztahu k A jako oznámení, otázka, výzva, rada, návrh, varování, výstraha, nabídka, omluva, výtká, dovolení, odpuštění, námitka, odmítnutí aj.“ (DANEŠ, František et al. Mluvnice češtiny [Díl] 3. Skladba. Praha: Academia, 1987. str. 307.)

¹⁴SKALIČKA, V. Syntax promluvy (*enunciace*). Slovo a slovesnost 21. 1960. str. 241-249.

¹⁵Otoala, 1988. str. 103.

¹⁶WRIGHT, Georg Henrik. An Essay in Modal Logic. 1951. Apud BACHMANOVÁ, Jarmila. Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. str. 265.

divosti), epistémická (vědění), deontická (nutnosti) a existenční (existence)¹⁷.

Epistémická modalita vyjadřuje různý stupeň jistoty mluvčího ohledně platnosti výpovědi¹⁸. Mohli bychom si jí představit na škále od krajního bodu „vím“ do krajního bodu „nevím“, mezi nimiž může míra jistoty mluvčího nabývat různých hodnot¹⁹. Použiji-li Zavadilovo pojetí modality²⁰, představím si ji jako kategorii rozpínající se mezi modálním významem reálným (charakterizujícím obsah výpovědi jako reálný, tj. shodný se skutečností) a modálním významem potenciálním (charakterizující obsah výpovědi jako imaginární, tj. existující jen ve vědomí v podobě představy)²¹.

V této práci vyjdu z definice modality Zavadila (1995). Podle něj je modalita psychicky motivovaný a jazykovými prostředky vyjádřený způsob platnosti výpovědi. „Psychická motivace“ vychází ze tří složek lidské psychiky – rozumu, citu a vůle, jež se podílejí na vyjadřování pěti modálních významů (MV reálný, MV potenciální, MV tázací, MV volní a MV hodnotící). Každému z těchto modálních významů odpovídá určitý repertoár výrazových prostředků²². V následující podkapitole se budu věnovat prostředkům sloužícím k vyjádření epistémické modality ve španělštině.

2.2 Prostředky vyjádření epistémické modality ve španělštině

Epistémická modalita se ve španělštině vyjadřuje prostředky lexikálními a gramatickými, které se navzájem mohou kombinovat. Prostředky suprasegmentální (intonace) také vyjadřují modalitu, avšak nejsem si jistá, jestli by dokázaly vyjádřit modalitu epistémickou. V Mluvnici současné španělštiny jsou prostředky suprasegmentální uvedeny jako základní výrazové prostředky kategorie modality v rovině výpovědi²³. Podle této mluvnice je intonace vždy využito k vyjádření modálních významů (v uvedených příkladech však není zmíněn MV potenciální)²⁴.

Mezi lexikální prostředky řadíme substantiva (*existe la posibilidad de que*), adjektiva (*es posible que*), slovesa – zejména tzv. modální slovesa (*puedo ir*) a adverbia (*posiblemente*). Do skupin adverbii patří z hlediska španělské jazykovědné tradice výrazy, které jsou předmětem zájmu této práce. Česká lingvistika

¹⁷Ibid.

¹⁸Daneš, 1987. str. 355.

¹⁹GREPL, Miroslav. Některé problémy jistotní modality. In: Slovo a slovesnost 40. Praha 1979. str. 81 - 87.

²⁰ZAVADIL, Bohumil, Čermák, Petr. Mluvnice současné španělštiny. Praha: Karolinum, 2010. str. 248 - 249.

²¹ZAVADIL, Bohumil. Současný španělský jazyk II. Praha: Univerzita Karlova, 1995. str. 60.

²²Ibid.

²³Mluvnice současné španělštiny, 2010. str. 249.

²⁴„Mañana. MV reálný ¿Mañana? MV tázací ¡Mañana! MV volní ¡¡Mañana!! MV hodnotící“ (Ibid.)

zařazuje tyto výrazy do jiného slovního druhu, mezi částice. Tuto problematiku dále rozvedu v podkapitole 2.3.

Slovesný modus a čas jsou gramatické prostředky sloužící k vyjádření epistémické modality. Vzhledem k tomu, že jsem v předchozí podkapitole mluvila o epistémické modalitě jako rozpínající se mezi MV reálným a MV potenciálním, uplatňují se při jejím vyjádření především tyto slovesné mody – indikativ, kondicionál a subjunktiv. Indikativ je morfologickým vyjádřením MV reálného, kondicionál vyjadřuje MV potenciální a subjunktiv MV non-reálný (tj. potenciální nebo volní)²⁵. Symetrie mezi modálními významy a tvary však není dokonalá²⁶. V této práci chci na vyjádření epistémické modality konkrétními adverbii ukázat, že ne vždy do sebe modální významy a modální tvary takto jednoznačně zapadají.

Také kategorii času lze použít k vyjádření epistémické modality: *En este momento, Juan ya estará en casa*²⁷. V této větě je použit tvar indikativu futura, který zde však nevyjadřuje budoucí čas, nýbrž možnost v přítomné čase (*estará = probablemente está*). Jedná se o tzv. probabilitiv. Zavadil uvádí, že kromě čtyř základních modálních významů (MV reálný, MV potenciální, MV volní a MV non-reálný) existují i další významy, které nemají své specifické výrazové prostředky, musejí si je půjčovat od významů ostatních. Jedná se o MV probabilitivní a MV deziderativní²⁸. „*MV probabilitivní charakterizuje děj predikátoru jako domněle nebo pravděpodobně realizovaný*“²⁹.

2.3 Typ probablemente

Tato práce je zaměřená na určité lexikální výrazy, jež modifikují výpověď, podílejí se na vyjádření modality. Zde bych ráda upozornila na rozdíl v zařazení zkoumaných výrazů do slovních druhů ve španělštině a v češtině. Španělská tradice je řadí do třídy příslovcí (*adverbios*)³⁰. V české tradici jsou tyto výrazy zařazovány mezi částice³¹.

Nueva gramática de la lengua española uvádí, že příslovce je neohebný slovní druh a jednotliví zástupci tohoto druhu mají heterogenní povahu. Jejich důležitou vlastností je to, že modifikují nejružnější syntaktické skupiny³². Pří-

²⁵Mluvnice současné španělštiny, 2010. str. 250.

²⁶V Mluvnici současné španělštiny je uvedeno, že vedle primárních vztahů mezi významem a výrazem (tj. tvar indikativu – význam indikativu, a tvar subjunktivu – význam subjunktivu) existují i vztahy sekundární (tj. tvar indikativu – význam subjunktivu, tvar subjunktivu – význam indikativu). (Ibid. str. 272.)

²⁷Ibid. str. 251.

²⁸Ibid.

²⁹Ibid.

³⁰Oddíl 30: El adverbio y el grupo adverbial. (Nueva gramática de la lengua española, 2009. str. 2285)

³¹Oddíl: Částice (GREPL, Miroslav et al. Příruční mluvnice češtiny. Brno: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. str. 358.)

³²„El ADVERBIO es una clase de palabras invariables cuyos miembros presentan cierta heterogeneidad. Los adverbios se caracterizan por MODIFICAR a un gran número de grupos sintácticos...“ (Nueva gramática de la lengua española, 2009. str. 2285.)

ruční mluvnice češtiny charakterizuje příslovce takto: „*Tento neohebný plno-významový slovní druh vyjadřuje především **okolnosti**, za kterých se realizuje obsah slovesa, za nichž platí obsah adjektiva nebo dalšího adverbia (...)*”³³. “ V mluvnici následuje popis jednotlivých typů adverbí, ze kterého je patrné, že na adverbia se musíme zeptat doplňovacími otázkami (*kde, kdy, jak, proč atd.*). Jestliže začneme hledat způsob, jak bychom se zeptali na výrazy *asi, snad, možná atd.*, zjistíme, že se na tyto výrazy nemůžeme zeptat jako na příslovce. Příruční mluvnice je zařazuje do částic³⁴, konkrétně pak do modálních částic, které udávají stupeň pravděpodobnosti obsahu výpovědi³⁵. Zkoumané výrazy v této práci pojmenovávám adverbia, pokud se jimi zabývám ve španělštině. V kapitole 5 nazývám jejich české ekvivalenty částice.

V Mluvnici současné španělštiny jsou tyto výrazy začleněny mezi pragmatické markátory (*marcadores pragmáticos*), které nějakým způsobem modifikují významovou platnost výpovědi, větných členů nebo celých vět, přičemž samy větněčlenskou funkci zpravidla neplní³⁶. Podle klasifikace Zavadila by pak výrazy zkoumané v této práci spadaly mezi pragmatické markátory modální (*modales*), konkrétně MV potenciální (*de SM potencial*)³⁷. Myslím, že termín pragmatické markátory výpovědi dobře vystihuje funkci těchto výrazů a umožňuje do sebe zahrnout výrazy nejrozličnější povahy, které modifikují výpověď.

Otoala tento typ výrazů vymezuje jako indikátory modalit (*indicadores de modalidad*)³⁸ a dělí je na adverbia, která vyjadřují logické modalit - *modalidades lógicas* (*tal vez, acaso, probablemente* aj.), a která vyjadřují oceňující modalit - *modalidades apreciativas* (*afortunadamente, desgraciadamente* aj.)³⁹. Z tohoto pohledu patří adverbia, jimiž se v práci zabývám, do těch, která vyjadřují logické modalit.

Tradičně bývají tato adverbia nazývána příslovce „pochybnosti“: *adverbios de duda y posibilidad* (Borrego⁴⁰, Porto Dapena⁴¹), *adverbios de duda* (Gili Gaya⁴²) atd. Patří mezi ně např. výrazy: *acaso, tal vez, quizá, quizás, posiblemente, probablemente, seguramente, a lo mejor* aj.

V Nueva gramática de la lengua española jsou řazena mezi příslovce výpovědi (*adverbios del enunciado*) a v rámci této skupiny mezi adverbia modální

³³Příruční mluvnice češtiny, 2003. str. 338.

³⁴„Časticemi se v české lingvistické tradici rozumí velmi různorodá skupina neohebných tvarů se synsémantickým významem (...), která nezahrnuje výrazy spojkové a předložkové.“ (Ibid. str. 358.)

³⁵Ibid. str. 359.

³⁶Mluvnice současné španělštiny, 2010. str. 406.

³⁷Mluvnice současné španělštiny, 2010. str. 407.

³⁸Otoala, 1988. str. 106

³⁹Ibid. str. 107.

⁴⁰BORREGO, J. et al. El subjuntivo: valores y usos. Madrid: Sociedad General Española de Librerías, 1992. str. 179.

⁴¹PORTO DAPENA, José Álvaro. Del indicativo al subjuntivo: valores y usos de los modos del verbo. Madrid: Arco/Libros, D.L., 1991. str. 59.

⁴²GILI GAYA, Samuel. Curso superior de sintaxis española. Barcelona: Biblograf, 2000. str. 45.

(*adverbios modales o modalizadores*)⁴³. V této skupině bychom je ještě mohli zařadit mezi tzv. adverbia modální epistémická (*adverbios modales epistémicos*), která vystihují věrohodnost, možnost a nejistotu⁴⁴.

Zavadil je začleňuje mezi výrazy vyjadřující modální význam potenciální, které charakterizují děj predikačního jádra jako existující jen v podobě představy (v různé míře nejistý)⁴⁵. Pro tuto práci jsou stěžejní, protože na rozdíl od adverbii vyjadřujících MV volní (*ojalá*), po nichž je subjunktiv kongruenční (jedině možný), výrazy potenciální vytvářejí širší sémantický rámec, v němž se modální kongruence buď uplatňuje (převládá-li sém nejistoty, potenciálnosti), nebo neuplatňuje (převládá-li sém jistoty, reálnosti)⁴⁶. V další kapitole se budu normou v užívání subjunktivu či indikativu zabývat podrobněji.

⁴³ „Los ADVERBIOS MODALES supeditan la veracidad de las proposiciones a ciertos factores externos.“ (Nueva gramática de la lengua española, 2009. str. 2348.)

⁴⁴ „Los adverbios y locuciones adverbiales modales epistémicas se asocian con la verosimilitud, la posibilidad y la incertidumbre. En este grupo se inscribe asimismo la clase tradicional de los adverbios de DUDA (...).“ (Nueva gramática de la lengua española, str. 2350.)

⁴⁵ ZAVADIL, Bohumil. Kategorie modality ve španělštině. Praha: Univerzita Karlova, 1980. str. 70.

⁴⁶ Ibid.

Volba modu dle současné normy

V této podkapitole načrtnu současnou normu týkající se užívání indikativu či subjunktivu po výrazech typu *probablemente*. Po adverbích pochybnosti totiž může následovat subjunktiv nebo indikativ.

Ve většině jazykových příruček najdeme tuto problematiku v kapitole o užití subjunktivu v hlavních, nezávislých větách (*oraciones principales, independientes*). Konkrétně v oddíle o větách s adverbii pochybnosti (*oraciones con adverbios de duda*)⁴⁷; o větách pochybnosti (*oraciones dubitativas*)⁴⁸; o subjunktivu ve vyjádření možnosti či pravděpodobnosti (*el subjuntivo en la expresión de la posibilidad y probabilidad*)⁴⁹; o větách možnosti (*oraciones de posibilidad o potenciales*)⁵⁰; o větách možnosti a vyjadřujících pochybnost (*oraciones de posibilidad y dubitativas*)⁵¹ atd.

Už teď bych v souvislosti se zařazením této problematiky do jazykových příruček ráda předeslala, že se tato adverbia samozřejmě vyskytují i ve větách vedlejších. Zajímalo mě, jak je to s volbou modu v případech, kdy se k pravidlům ohledně používání indikativu nebo subjunktivu ve vedlejších větách přidají adverbia pochybnosti. Této problematice se budu věnovat v oddíle 3.2.8.

Všechny příručky, které jsem prostudovala, se shodují, že tato adverbia se vždy pojí s indikativem, pokud následují za slovesem. Pokud slovesu předcházejí, pojí se buď s indikativem, nebo se subjunktivem. Samozřejmě připomínají, že výraz *a lo mejor* se pojí výhradně s indikativem. Jen Nueva gramática de la lengua española uvádí, že se *a lo mejor* pojí s oběma mody (přičemž použití se subjunktivem je rozšířenější v americké španělštině)⁵².

⁴⁷Borrego, 1992. str. 179.

⁴⁸FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, Jesús. El subjuntivo. Madrid: EDI – 6, 1987. str. 99

⁴⁹SASTRE RUANO, María Ángeles. El subjuntivo en español. Madrid: Espasa Libros, 2009. str. 47.

⁵⁰Porto Dapena, 1991. str. 59.

⁵¹Gili Gaya, 2000. str. 43.

⁵²„La locución adverbial *a lo mejor* se construye asimismo con ambos modos, si bien alcanza más extensión el indicativo que el subjuntivo. (...) La proporción de los usos con subjuntivo es ligeramente mayor en el español americano que en el europeo.“ (Nueva gramática de la lengua española, 2009. str. 1956.)

V čem se poněkud jazykové příručky liší, je vysvětlení, kdy se užívá po adverbích pochybnosti indikativu a kdy subjunktivu. V některých příručkách je o této problematice pouze jedna věta, v dalších je rozvedena trochu více.

Borrego píše, že výběr modu závisí na stupni nejistoty, pochybnosti či jistoty ohledně ne-uskutečnění (ne-realizace)⁵³. Subjunktiv nepochybně značí větší míru nejistoty. Jako příklady větší pochybnosti jsou v jeho knize uvedeny jen tvary subjunktivu imperfekta (plusquamperfecta)⁵⁴. V této práci jsem se zaměřila na opozici subjunktivu a indikativu pouze v přítomtu, své rozhodnutí vysvětlím v kapitole 4.

Podle Porto Dapeny se zdá, že volba záleží na stupni možnosti⁵⁵. Gili Gaya tvrdí, že indikativ se používá, jestliže se pochybnost blíží souhlasu (afirmaci) nebo popření (negaci)⁵⁶. Nueva gramática de la lengua española uvádí, že užití indikativu nebo subjunktivu závisí na tom, zda se zdůrazňuje či ne věrohodnost toho, co se představuje jako pravděpodobné, nebo jistota toho, co se zdá jako nejisté⁵⁷.

Sastre Ruano je důslednější, když říká, že vedle zvýraznění větší či menší pochybnosti ze strany mluvčího hrají klíčovou roli ve výběru modu i kontext, komunikační situace a intence. Dále zdůrazňuje, že při volbě modu záleží na subjektivním pocitu mluvčího, na dojmu, který chce vyvolat⁵⁸.

Tito autoři se tedy více méně shodují na tom, že volba modu závisí na jistotě mluvčího ohledně sdělovaného obsahu. Někteří autoři však o tomto faktoru pochybují.

Fernández Álvarez si dovoluje tvrdit, že použití subjunktivu v těchto případech je spíše nadbytečné, protože myšlenka pochybnosti už je obsažena v adverbium, a mluvčí tak má svobodu ve výběru mezi oběma mody⁵⁹. Ještě dále jde Grande Alija. Prohlašuje, že řešení založené na opozici menší a větší míry jistoty se stává čím dál tím méně arbitrárním a že alternace subjunktiv - indikativ v tomto případě je jasným příkladem neutralizace. Opozice je podle něj

⁵³ „La aparición de uno u otro modo está ligada al grado de incertidumbre o duda, o a la certeza acerca de la no-realización.“ (Borrego, 1992. str. 179.)

⁵⁴ Ibid. str. 180.

⁵⁵ „La preferencia por el indicativo o subjuntivo parece depender del grado de posibilidad, mayor con el primero.“ (Porto Dapena, 1991. str. 61.)

⁵⁶ „El empleo del subjuntivo aumenta el sentido dubitativo de la oración, mientras que con el indicativo es una duda atenuada que tiende a la afirmación o a la negación.“ (Gili Gaya, 2000. str. 45.)

⁵⁷ „La elección del modo en los demás contextos depende en gran medida de cómo se interprete la estructura informativa de la oración y, en particular, de que se enfatice o no la verosimilitud de lo que se presente como probable o la certeza – presente o futura – de lo que aparece como inseguro.“ (Nueva gramática de la lengua española, 2009. str. 1955.)

⁵⁸ „Pero en la práctica son el contexto, la situación y las intenciones comunicativas del hablante las claves que deciden la utilización de formas de uno u otro modo, además de un deseo de acentuar o no más la duda por parte del emisor.“ (SASTRE RUANO, María Ángeles. El subjuntivo en español. Salamanca: Colegio de España, D.L., 1997. str. 48.)

⁵⁹ „En efecto, no se trata aquí de una oposición indicativo ≠ subjuntivo del tipo de las que hemos visto en los capítulos anteriores, porque la idea de duda, hipótesis o lo que, en definitiva, hemos llamado «no experiencia», está expresada por *quizá*, *tal vez* o *acaso* y el uso del subjuntivo es, más bien, redundante. Por eso el hablante tiene una gran libertad para elegir entre los dos modos (...).“ (Fernández Álvarez, 1987. str. 99.)

neutralizována a alternace obou modů není význačná (obě verze - s indikativem i se subjunktivem mají stejnou váhu kladného tvrzení⁶⁰).

Ještě bych ráda zmínila, jak vysvětluje tuto problematiku Zavadil. Všímá si toho, že u adverbii vyjadřujících MV potenciální je sémantická oblast potenciálnosti poněkud nevyhraněná. Výrazy samy o sobě obsahují sém nejistoty. K němu se mohou přiřazovat dva různé sémy modálního zařazení děje. Buď se k němu přiřazuje sém potenciálnosti (kongruence je dodržena), a pak se jedná o představu nejisté realizace děje (nezaručeně realizovatelný děj je prezentován jako imaginární). Může se k němu však přiřazovat i sém reálnosti (kongruence je nedodržena), a pak je děj prezentován jako nejistě shodný se skutečností (vzniká určité napětí mezi morfologickým sémem jistoty a lexikálním sémem nejistoty)⁶¹.

V některých příručkách se mluví i o tendenci v užívání obou modů. Sastre Ruano píše, že v současnosti se v těchto konstrukcích rozšiřuje indikativ, avšak v kultivovanějším projevu je upřednostňován subjunktiv (zejména co se týče budoucích dějů)⁶². V tom se shoduje s Fernándezem Álvarezem, který uvádí, že se v pečlivé mluvě dává zjevně přednost subjunktivu⁶³. V Nueva gramática de la lengua española najdeme, že statisticky převládá v textech s těmito adverbii indikativ⁶⁴. Já jsem v korpusu našla zhruba stejné množství příkladů se subjunktivem jako s indikativem, a nemohu tedy tvrdit, který z modů je rozšířenější. V paralelním korpusu pak dokonce jednoznačně převažovaly příklady se subjunktivem.

⁶⁰ „Podría pensarse que esta alternancia (...) viene provocada por el grado de incertidumbre que el hablante manifiesta en cada caso: mayor con el subjuntivo y menor con el indicativo (...) esta solución parece cuando menos arbitraria. En realidad, y dejando al margen las preferencias individuales y dialectales por uno u otro modo, la alternancia es un claro ejemplo de neutralización en la que la archifunción modal se manifiesta por el uso indistinto de los significantes de los términos cuya oposición se ha neutralizado. No creo, pues, que la alternancia sea significativa: entre *Quizás es español* y *Quizás sea español* no hay variación en el grado de certidumbre y compromiso epistémico del hablante. Ambas versiones tienen el mismo valor asertivo.“ (GRANDE ALIJA. Aproximación a las modalidades enunciativas. Universidad de León, 2002. str. 248.)

⁶¹ Zavadil, 1980. str. 97 - 98.

⁶² „En la actualidad, tanto en el registro hablado como escrito, el uso del indicativo parece estar extendiéndose cada vez más. Sin embargo, en un registro más culto y cuidado sigue prefiriéndose el subjuntivo, sobre todo en lo referente a acciones futuras.“ (Sastre Ruano, 1997. str. 48.)

⁶³ „Por eso el hablante tiene una gran libertad para elegir entre los dos modos, aunque no deje de existir una manifiesta preferencia en la habla cuidada por el subjuntivo.“ (Fernández Álvarez, 1987. str. 99.)

⁶⁴ „Aunque el indicativo predomina desde el punto de vista estadístico en los textos con estos adverbios (...) se documenta también el subjuntivo.“ (Nueva gramática de la lengua española, 2009. str. 1955.)

Volba modu dle korpusu CREA

Tato kapitola je založena na datech z korpusu CREA⁶⁵. Budu si všímat, jaké faktory ovlivňují volbu modu po stanovených adverbích v současné španělštině. Rozhodla jsem se výzkum omezit na opozici modu indikativu a subjunktivu jen v přítomném čase. Jsem si vědoma toho, že tak zkoumám pouze výsek dané problematiky, avšak důvody, které mě k tomu vedly, jsou praktického rázu. Chtěla jsem zúžit počet příkladů tak, aby jejich analýza nepřesáhla rozsah bakalářské práce a aby byla přehledná. Dále bych se ráda zaměřila jen na opozici modů a pokud možno do ní nezahrnovala kategorii času (i když subjektiv prezenta často vyjadřuje čas budoucí, viz. oddíl 4.0.4).

Pro vyhledávání v korpusu jsem si musela stanovit určitá slovesa, protože v korpusu CREA na webových stránkách Real Academia Española⁶⁶ nelze zadávat obecné regulární výrazy. Nakonec jsem se rozhodla pro nejběžnější slovesa ve španělštině a postupně jsem prošla sedm částých sloves: *ser*, *estar*, *tener*, *poder*, *ir*, *hacer* a *querer*. Vybrala jsem si právě tato slovesa, abych měla co nejvíce materiálu pro výzkum.

Vyhledávala jsem pomocí těchto výrazů:

```
(Probablemente 0 probablemente) dist/3 (soy 0 eres 0 es 0 somos 0 sois 0 son)
(Probablemente 0 probablemente) dist/3 (sea 0 seas 0 seamos 0 seáis 0 sean)
```

Pro ostatní slovesa jsem v závorkách pouze měnila příslušné tvary sloves a samozřejmě jsem každé sloveso vyhledávala se všemi příslovci, tj. v závorce (*Probablemente 0 probablemente*) jsem *probablemente* zaměňovala za *posiblemente*, *acaso* a *tal vez*. Tento výraz zaručoval vyhledání příslovce např. i na začátku věty (korpus CREA rozlišuje velká a malá písmena).

Určila jsem, že slovesný tvar se má vyskytovat od příslovce ve vzdálenosti žádného až tří slov. Bohužel v korpusu CREA nelze vymezit „směr“ vzdálenosti, a tak se ve výsledcích vyskytly i případy pro mé účely nepoužitelné, tj. ty, kde se sloveso nacházelo v nějaké větě předchozí, před příslovcem. Jsem si

⁶⁵REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. Corpus de referencia del español actual. <<http://www.rae.es>> [21.2.2012]

⁶⁶Ibid.

vědoma toho, že slovesný tvar se po příslovci může objevit i ve vzdálenosti větší než tři slova (např. čtyři až pět slov), avšak jedná se o okrajové případy. Omezením na maximální vzdálenost tří slov jsem snížila příklady, kdy se slovesa vyskytovala nalevo. Předpokládám totiž, že většina případů vzdálenosti více jak tří slov by byla právě ta, kdy by se slovesa objevovala nalevo od adverbia.

Další omezení v korpusu bylo časové. Abych měla k dispozici co nejaktuálnější materiál, omezila jsem korpus CREA na data z let 1990 – 1999. Z těchto let je v korpusu 55% materiálu.

Po vyloučení případů, kdy se sloveso nacházelo nalevo od adverbia, jsem celkem v korpusu prostudovala asi 750 případů výskytů těchto sloves s danými příslovci v indikativu nebo subjunktivu. Nečiním si nárok na obsáhnutí celé problematiky, avšak myslím si, že jsem prozkoumala dost velké množství materiálu, a budu tedy moci uvést několik postřehů ze současného úzu ohledně volby modu po daných výrazech.

Pro lepší přehlednost a proto, aby byly závěry zjevnější, rozdělím svou analýzu do několika oddílů. Nejprve se budu věnovat adverbium *acaso* ve větách tázacích (4.0.1), dále upozorním na to, s jakým modem se častěji vyskytuje toto adverbium ve větě oznamovací (4.0.2). Poté se zaměřím na adverbia *probablemente* a *posiblemente* v doprovodu výrazu *muy* (4.0.3). Další oddíl bude určen subjunktivu po adverbiích pochybnosti vyjadřujícímu budoucnost (4.0.4). Potom upozorním na chování těchto adverbii ve větách s poměrem vylučovacím (4.0.5). Dále se zaměřím na jejich výskyt ve východisku výpovědi (4.0.6). Zmíním také, jaký modus po nich následuje častěji, podílejí-li se na vyjádření superlativu (4.0.7) a konečně upozorním na to, jak se v korpusu tato adverbia chovala ve vedlejších větách (4.0.8).

4.0.1 Acaso ve větách tázacích

Nejvýraznější postřeh z korpusu se týkal otázek. Téměř ve všech otázkách se vyskytovalo adverbium *acaso* ve spojení s indikativem.

- (1) ¿DÓNDE ESTÁIS, seguidores de A. Fraser, Capercaillie, Hedningarna, Penguin Cafe Orchestra, Dead can Dance, etc., en resumen, los adictos a Diálogos 3? ¿**Acaso soy** yo la única rarilla que disfruta con estas músicas?
- (2) Cómo es eso de la información veraz, Presidente, ¿quién va a determinar lo que es cierto y lo que no lo es? ¿**Acaso tiene** en mente una comisión reguladora de lo cierto y lo falso?
- (3) González sabía lo de Roldán. O tuvo que saber lo que pasaba al día siguiente que lo denunciara “Diario 16” y han pasado ¡cinco meses! en los que el gobierno no ha hecho nada. ¿**O acaso la prensa tiene** más medios que el Gobierno para hacer la investigación?
- (4) ¿Para qué le hace falta semejante publicidad al ministro de Hacienda? ¿**Acaso tiene** alguna razón especial para marketearse?

Uvádím zde jen několik příkladů tohoto typu otázek. Nejedná se o otázky v pravém slova smyslu, jelikož se většinou vyskytují v proudu promluvy jednoho mluvčího. Mluvčí neočekává odpověď, jsou to spíše otázky řečnické, jimiž chce na něco upozornit, něco zdůraznit.

Gili Gaya k této problematice poznamenává, že věty pochybnosti a možnosti mohou být také formulovány jako tázací, čímž se zdůrazňuje možnost a pochybnost úsudku, který formulují⁶⁷. Vystihuje tedy zdůraznění problematiky větou tázací, avšak nedotýká se otázky volby modu po těchto výrazech v otázkách. Příklad, který uvádí s adverbium *acaso* je také s indikativem: *¿Acaso la conocías?*⁶⁸. Jestliže má otázka ještě zvýraznit nejistotu, jak tvrdí, zdá se mi, že by bylo systematičtější použít tvar subjunktivu.

V nepřímých otázkách se také nejčastěji vyskytovalo adverbium *acaso* s indikativem.

- (5) *Lo que, sin embargo, no puede ya demorarse, una vez que se han hecho las aclaraciones etimológicas oportunas y algún apunte fundamental acerca de lo que comporta el símbolo en la cultura artística, es **la cuestión de si acaso puede existir** un arte que no sea simbólico.*

V otázkách převažovalo jasně adverbium *acaso*, několik málo příkladů obsahovalo adverbium *tal vez*, pojící se také s indikativem.

- (6) *Pero me preocupa la vacuidad del argumento de su última novela. No hay duda de que sabe contar historias que seduzcan al lector y que con este estilo cada vez más depurado lograría resultados magníficos si diera en el blanco de un buen argumento. ¿**Tal vez está cometiendo** el error de escribir demasiado, de querer ir demasiado deprisa?*

Ze všech příkladů tohoto typu následoval pouze jednou po adverbiu v otázce tvar subjunktivu.

- (7) *¿Qué significa estar “detrás” o “delante” de su constitución como clase? ¿**Tal vez haga referencia** a la debilidad de los actores sociales, a su falta de organicidad, a su pendularidad?*

Jedná se pouze o jednu větu, a tudíž nelze dělat obecné závěry, čím je zde volba subjunktivu ovlivněna. Snad bychom mohli zvýraznit začátek otázky *¿qué significa...?*. Autor se ptá po definici a v další otázce o ní spekuluje (tudíž užívá subjunktiv), neupozorňuje na něco, co chce zvýraznit, jako v předchozích příkladech.

⁶⁷ „Las oraciones dubitativas y de posibilidad, anteriormente estudiadas, pueden formularse como interrogativas, acentuándose así su condición de juicio psíquicamente sentido como posible o dudoso.“ (Gili Gaya, 2000. str. 50.)

⁶⁸ Ibid. str. 50.

4.0.2 Acaso ve větách oznamovacích

V souvislosti s problematikou adverbia *acaso* v otázce mě zaujala poznámka Porto Dapeny, který uvádí, že výraz *acaso* vyžaduje pouze subjunktiv⁶⁹. Fernández Álvarez používá mírnější tvrzení: *acaso* je podle něj adverbium spíše literární, a tudíž po něm zní poněkud zvláště tvar indikativu. Připouští však, že se mohou najít příklady i s tímto slovesným modelem, a jeden příklad uvádí⁷⁰.

Podle korpusu je opravdu hojnější spojení adverbia *acaso* se subjunktivem. Jak už jsem naznačila v oddílu 4.0.1, případy spojení adverbia *acaso* s indikativem převažovaly v otázkách. Nicméně u každého slovesa se našly i příklady spojení výrazu *acaso* s indikativem v oznamovací větě.

- (8) *Es una obrita más bien suave, de tonos pastel, su ingenio no es hiriente, aunque sí burlón e irrespetuoso, y posee aquello que se dijo de otro escritor francés, “el peso de ligereza”, la gracia aguda y significativa bajo un barniz de futilidad mundana; **acaso Crébillon quiere** aparentar ser más frívolo de lo que es, y haya que ver en él, como alguien le describió, “un sicólogo revestido del manto de Epicuro.”*
- (9) *Tú me dirás, **acaso se puede aprender** un idioma, no es un obstáculo invencible. Sí, pero sólo hasta cierto punto.*
- (10) *Nos da realmente lástima a todos, quienes amamos nuestra bella lengua, observar rótulos humildes y lujosos, por ejemplo: ‘Car Wash’, **acaso tenemos** desidia o pereza, decir lavado de carro o lavamos carros.*

Tyto příklady se ničím konkrétním nelišily od příkladů oznamovacích vět, ve kterých se vyskytovalo *acaso* se subjunktivem. Například v příkladu (8) mluvčí spekuluje o tom, co dělá Crébillon, a používá indikativ. V příkladu (11) mluvčí hádá, že dotyčná osoba nemá odpověď na jeho/její otázku, a ve větě uplatňuje subjunktiv.

- (11) *Algo se enciende y se apaga en mí como una bombilla antes de fundirse. Esa sonrisa se me queda grabada. **Acaso no tenga una respuesta a mi pregunta.***

Zaujaly mě také konstrukce, kdy *acaso* ve spojení se subjunktivem v kladném tvaru vyjadřuje zápor. V příkladu (12) bychom spojení přeložili asi jako: stěží o tom ví (= spíše neví).

- (12) *Tal falta de equidad debiera estremecer la conciencia del mundo, dice la OMS, que supone con magnanimidad que el mundo al que se refiere, el rico, **acaso tenga conciencia.***

⁶⁹ „El uso del indicativo no es, en cambio, obligatorio – y por lo tanto, la neutralización es opcional – con cualquier partícula o locución (excepto, claro está, *a lo mejor* y *seguramente*, así como *acaso*, que pide exclusivamente subjuntivo), siempre que ésta preceda al verbo.“ (Porto Dapena, 1991. str. 60.)

⁷⁰ „Tal vez con *acaso*, por ser una partícula más literaria, suene un poco más extraño el indicativo, aunque también se pueden encontrar ejemplos con este modo: - *Ni sabe el pueblo qué cosa es fe ni acaso le importa mucho.* (San Manuel Bueno Mártir, pág. 55)“ (Fernández Álvarez, 1987. str. 100.)

4.0.3 Muy probablemente a muy posiblemente

Zdalo by se, že použijeme-li před adverbii výraz *muy*, měl by následovat indikativ (mluvčí říká velmi pravděpodobně, tudíž by měl mít o svém tvrzení větší jistotu). Korpus však tuto hypotézu nepotvrzuje, příklady s *muy probablemente* či *muy posiblemente* (*muy* rozvíjí právě jen adverbia zakončená na *-mente*) obsahovaly jak indikativ, tak subjunktiv. Subjunktiv možná ještě o něco častěji. Příklady s indikativem – (13), (14) a (15) jsou logické, pokud bereme v potaz pravidlo, že zvýší-li se jistota, mluvčí užije tvar indikativu.

- (13) *Se requiere que esta música perviva; si no, pues que se le deje morir como **muy probablemente va a pasar**, cuando no haya indígenas en México y ya sean simplemente recuerdo de museo.*
- (14) *Aznar afirmó que era el resultado político más relevante desde el 82; y **muy posiblemente tiene razón** porque es el primer triunfo de la oposición que conlleva una renovación significativa del poder.*
- (15) *En cambio, el entusiasmo de los posmodernos pesimistas corre en otra dirección. En su perspectiva, la nación puertorriqueña carece de futuro. **Muy probablemente esa zozobra tiene mucho que ver** con los debates posmodernos.*
- (16) *Lo más seguro es que, después de recibir numerosos ataques frontales de sus aliados, y condenas hechas y derechas de organismos internacionales, y sobre todo si Clinton logra la reelección para un segundo periodo, **muy probablemente lo que haga es convertir** a la Helms-Burton en letra muerta.*
- (17) *Cotta confirmó que el tribunal ha debatido informalmente la aplicación de dicho precepto a este caso. Dijo que tal artículo está siendo estudiado por el Supremo dado que “**muy posiblemente se tenga que aplicar**”.*
- (18) *Por ello los venezolanos creen y casi que aplaudan que es preferible lograr las ruinas de la Aeropostal, que salir de eso cuanto antes. Por eso, **muy probablemente ahora estén dispuestos** a que se acabe con el Banco de Venezuela, que dilucidar lo que pueda estar pasando en la negociación.*

Příklady se subjunktivem – (16), (17) a (18) jsou z tohoto hlediska méně logické. Jeden z faktorů, který by v těchto případech mohl ve prospěch subjunktivu rozhodovat, je jejich zaměření do budoucnosti – příklady (16) a (17). V posledním příkladu (18) je však explicitně zmíněno slovo *ted* (*ahora estén dispuestos*) a přesto následuje po spojení *muy probablemente* subjunktiv. První příklad (13) zase dokazuje, že i když se mluvčí obrací do budoucnosti, může užít tvar indikativu (jak se velmi pravděpodobně stane). Vyjádření budoucnosti subjunktivem po zkoumaných výrazech budu analyzovat hned v následující podkapitole.

4.0.4 Subjunktiv prézenta vyjadřující budoucnost

Nueva gramática de la lengua española uvádí, že tvar subjunktivu prézenta se střídá s tvary futura ve větách, které mají perspektivní smysl a ve kterých se odkazuje na neprožité obsahy⁷¹. Dále v gramatice najdeme poznámku, že adverbia *quizá* a *quizás* většinou odmítají indikativ, jestliže se pojí s přítomným časem užitým v budoucím významu⁷².

Korpus toto tvrzení potvrzuje i s adverbii, která jsou předmětem zkoumání této práce (*probablemente, posiblemente, acaso a tal vez*). Následoval-li po uvedených adverbích subjunktiv, často byla věta zaměřená do budoucnosti.

- (19) ***Acaso no esté muy lejos el día en que La Habana se convierta en el Belgrado del Caribe.***
- (20) *Después, con sacrificio y dedicación **posiblemente pueda volver a jugar antes de finales de año.***

Tato tendence je logická z hlediska poznámek, které jsem zmínila v podkapitole 2.3 (např. pojetí Zavadila: subjunktiv se po adverbích pochybnosti vyskytuje, pokud se jedná o nezaručeně realizovatelný děj, který je prezentován jako imaginární). O to víc překvapuje, že několik příkladů odkazujících do budoucnosti se pojilo s indikativem.

- (21) *Si la Comisión Chilena de Límites va al terreno, como **probablemente puede ocurrir el próximo jueves**, debe señalar fehacientemente los vicios antes señalados y las áreas donde definitivamente no hay ni se puede fijar una línea divisoria de aguas.*

Přestože se v příkladu (21) explicitně mluví o příštím čtvrtku, následuje po adverbii *probablemente* proti všem očekáváním indikativ.

Sloveso *ir* v přítomném čase s předložkou *a* a infinitivem (*paradigma voy a hablar*), má schopnost vyjadřovat budoucnost. V Mluvnici současné španělštiny je uvedeno, že toto paradigma je základním výrazovým prostředkem temporálního významu postprézentního (TV postprézentní charakterizuje děj predikátoru jako bezprostředně následující po výpovědní události)⁷³. Sloveso *ir* jako součást tohoto paradigmatu se po adverbích v korpusu častěji vyskytovalo ve tvaru indikativu. Jedná se tedy o příklady vyjadřování budoucnosti, ve kterých nepřevládá forma subjunktivu.

- (22) *Muchos de los nuevos préstamos **probablemente van a provenir** de México, Brasil y Argentina, que encabezaron la región en emisiones de deuda corporativa el año pasado.*

⁷¹ „(...) también en estas construcciones alterna el presente de subjuntivo con el futuro, particularmente en las oraciones de sentido prospectivo en las que se hace referencia a contenidos no experimentados.“ (Nueva gramática de la lengua española, 2009. Str. 1956.)

⁷² „El adverbio *quizá(s)* suele rechazar el indicativo cuando se combina con el tiempo presente usado con valor de futuro.“ (Ibid. str. 1955.)

⁷³ Mluvnice současné španělštiny, 2010. str. 277.

-
- (23) *El crecimiento de Tailandia, que se prevé alcance casi 8% este año, probablemente va a bajar a un poco más de 7% **el año próximo** con base **en una demanda doméstica** más lenta y a las exportaciones (...).*

I tyto příklady jsou explicitně orientovány do budoucnosti (příští rok, v březnu atd.). Byť bychom však předpokládaly užití subjunktivu (jako formu vyjadřující potenciálnost, děj imaginární, nezaručeně realizovatelný), následuje po adverbích indikativ. Vysvětlení by mohlo být ve skutečnosti, že paradigma *voy* a *hablar* obsahuje sém „časové proximity“⁷⁴, že tedy označuje budoucnost blízkou, o níž si mluvčí může být jistější. Nicméně současná tendence je, že toto paradigma sém „časové proximity“ ztrácí a stává se neutralizovaným výrazem pro jakoukoli budoucnost⁷⁵.

Uvedu zde pro srovnání i některé případy, kde je kongruence dodržena a pro vyjádření budoucnosti je užito slovesa *ir* ve tvaru subjunktivu. Jak už jsem uvedla, bylo těchto případů v korpusu méně.

- (25) *Encuentro que es un país maravilloso, una ciudad bellísima, Ciudad México, la gente es encantadora, y quisiera volver pronto, de hecho. **Tal vez vaya a hacer** estudios doctorales allá.*
- (26) *“**Posiblemente vayamos a hacer** una denuncia oficial, a Naciones Unidas o a donde sea posible”, dijo Costa.*

4.0.5 Probablemente, posiblemente, acaso, tal vez a poměr vylučovací

Někdy mluvčí používají adverbium pochybnosti, když uvádějí více možností najednou, z nichž je možná buď jedna, nebo druhá. V takových případech po něm většinou následuje subjunktiv.

- (27) *“¿Esto que hace usted es arte o una gigantesca tomadura de pelo?” , le preguntan. “**Tal vez tenga usted razón, tal vez sólo sea una broma**”, responde.*
- (28) *Al leer Protocolos **tuve la impresión, o tal vez la tenga ahora**, a toro pasado, de que el poema resultaba un formato pequeño.*

V příkladu (27) mluvčí odpovídá větami v disjunktivně distributivním poměru (*možná máte pravdu, možná je to jen žert*) a po adverbii *tal vez* vždy užívá subjunktivu. Neví, jestli je správná první varianta, nebo druhá, k oběma zaujímá stejnou míru jistoty. V příkladu (28) mluvčí tvrdí, že měl dojem, a pak připustí, že ho možná má až teď. Z kontrastu indikativu a subjunktivu se zdá, že si mluvčí myslí, že dojem měl, a to, že ho má až teď, je jen možnost.

V korpusu jsem však našla i příklady užití indikativu v podobných příkladech.

⁷⁴Mluvnice současné španělštiny, 2010. str. 277.

⁷⁵Ibid.

(29) ***El sacerdote debe de ser sordo o ciego. O tal vez hace como que escucha y su mente está perdida en un lugar lejano.***

(30) *No sé, tal vez quieres descansar o hacer otra cosa.*

Přestože v ukázce (29) mluvčí tvrdí, že *kněz musí být hluchý či slepý*, a mohlo by se tedy zdát, že je o tom přesvědčen, v následující větě uvádí, že *možná jen dělá, jakoby poslouchal*, a po adverbii *tal vez* používá indikativ. Nejspíš se k této možnosti přiklání jako k pravdivé. V ukázce (30) bychom asi očekávali, že po adverbii *tal vez* bude následovat subjunktiv. Na začátku totiž signalizuje věta „*No sé*“, že mluvčí neví. Navíc mluvčí odhaduje, co chce dělat někdo jiný (už i to implikuje, že si nemůže být zcela jistý). Ke všemu nabízí ještě dvě možnosti (a tedy pravděpodobně netuší, která z nich je správná).

4.0.6 Probablemente, posiblemente, acaso, tal vez ve východisku výpovědi

Z hlediska funkční struktury (aktuálního členění) výpovědi, konkrétně z hlediska struktury funkční (odkazující ke kontextu)⁷⁶, se zkoumané výrazy často nacházely ve východisku výpovědi, tedy v části již známé z předchozího kontextu. V takových případech se adverbia více vyskytovala ve spojení se subjunktivem, což potvrzuje zmínku v Nueva gramática de la lengua española, že subjunktiv je častější s adverbii pochybnosti, jestliže informace, kterou uvádějí, není ohnisková, a mluvčí se tak může soustředit na jiný úsek promluvy. Gramatika také uvádí, že v mnoha takových případech ohnisková část následuje až po části, která je uvedena adverbii pochybnosti⁷⁷.

(31) ***Tal vez sea cierto que los perros no traicionan. Pero esto no es en realidad una virtud del animal.***

(32) *A La Comunidad Europea tal vez pueda seguirla engañando. Pero los mexicanos sabemos que esa fiesta de la democracia que anuncia con bombos y platillos no es más que un triste baile de máscaras.*

(33) ***Tal vez sea una conclusión no alejada de la realidad, al menos en los últimos tiempos, pero ni explica convincentemente el fenómeno Conde hasta la intervención del Banesto ni ningún juez admitiría ese testimonio sin pruebas para un delito tan indefinido.***

(34) *Posiblemente tenga sus méritos, pero no espera el elogio de otros, y procede desesperadamente a su autoalabanza.*

⁷⁶Mluvnice současné španělštiny, 2010. str. 418 - 419.

⁷⁷„El subjuntivo es algo más frecuente con los adverbios de duda cuando la información que introducen no es focal, lo que permite que la atención del hablante o del oyente se centre en algún otro segmento del discurso. (...) En muchos de estos casos, el elemento focalizado es posterior al que introduce el adverbio de duda.“ (Nueva gramática de la lengua española, 2009. str. 1956.)

-
- (35) *No sentirnos mal porque **tal vez no estemos cumpliendo** con lo que muestran como bueno, **pero seguramente sí estamos cumpliendo** con otras cosa.*
- (36) *El epílogo violento que cierra su vida, **posiblemente no tenga sentido para algunos**, los que dicen amar a los animales. **Sí lo tiene** para los que intentamos conocerlo de cerca y consideramos que la suya es la muerte de héroe.*

V příkladech (31) až (36) mluvčí používá kontrastu subjunktivu ve východisku výpovědi a indikativu v jádru výpovědi, aby jádro výpovědi zdůraznil. Navíc v něm podtrhuje to, co je určitě pravda – v příkladu (35) explicitně: *seguramente sí*. Ve všech těchto příkladech je tedy patrný kontrast toho, že *možná* je něco pravda, ale něco jiného je pravda *určitě*. Užitím subjunktivu v první části výpovědi (stylizací obsahu jako potenciálního) mluvčí zesiluje své přesvědčení o platnosti obsahu druhé části.

Přestože subjunktiv po adverbii pochybnosti v podobných konstrukcích převažoval, je možné použít ve východisku výpovědi i indikativ. V příkladech (37) a (38) nepozorují žádný výrazný faktor, který by volbu modu ve prospěch indikativu ovlivňoval. Oba příklady se mi zdají velmi podobné předchozím příkladům (31) až (36).

- (37) ***Tal vez es la primera ocasión** que a la empresa Mori de México le ocurre algo así, **pero esto no es excusa**.*
- (38) *“**Tal vez Auchan tiene más experiencia**“, explicó Montagne. “**Pero se convierte en competidor** de sus propias tiendas. Deben tener cuidado para no destruirse entre sí.”*

Adverbia pochybnosti se samozřejmě můžou vyskytnout i v jádru výpovědi. Myslím, že v tomto případě nelze říci, který modus se po nich objevuje častěji. Korpus potvrzuje příklady jak se subjunktivem, tak s indikativem.

- (39) *Luis Figo es el único fichaje que se ha hecho oficial, **pero posiblemente no sea el único que se ha cerrado**.*
- (40) *“**No es lo ideal, pero** dada la historia y las circunstancias, **probablemente sea lo más** que vamos a conseguir”, dijo Annan, y admitió que no tiene otra opción que aceptar la proposición.*
- (41) *Ahora vivimos en un régimen de libertad **pero tal vez nos estamos olvidando** de la igualdad.*
- (42) *La Sociedad de Científicos Sentimentales era una locura. **Pero tal vez hace falta** un poco de locura entre tanta exactitud y precisión.*

Ve východisku těchto konstrukcí je uveden fakt (to, co mluvčí považuje za nesporné). Adverbium pochybnosti v jádru výpovědi značí, že si o nové informaci není mluvčí úplně jistý. Opět jsem však nepřišla na to, jaký konkrétní faktor v těchto případech volbu modu ovlivňuje.

4.0.7 Probablemente, posiblemente, acaso, tal vez a superlativ

Zajímavým postřehem je, že pokud mluvčí vyjadřuje nejvyšší míru vlastnosti nebo jedinečnost, v naprosté většině případů po adverbích pochybnosti používá subjunktiv. Vysvětlují si to tím, že nechce „ručit“ za tak absolutní tvrzení, a subjunktivem zmírní svou jistotu.

- (43) *De todas las novelas de Joseph Roth **acaso sean La marcha de Rade-tzky y esta, Hotel Savoy, las más equilibradas** y las que conservan una mayor actualidad.*
- (44) ***Probablemente sea México el país del planeta en el que el estado ha dedicado** a lo largo de los últimos 50 años **más dinero para la cultura.***
- (45) ***Probablemente Flotats sea**, con José Luis Gómez en su más modesto Teatro de la Abadía, **el último representante** de la gloriosa estirpe del actor-manager.*
- (46) ***Probablemente sea la única mujer** de la que me he enamorado.*

V posledním příkladu se vyskytuje výraz *único*. Když mluvčí popírá, že něco je jediné, používá po adverbii pochybnosti indikativ.

- (47) *El 23% de todos/as los que dicen haberse cambiado de barrio lo han hecho según ellos/as para mejorar de casa o de barrio. **Probablemente no es esa la única razón** que les hace sentirse mucho o bastante satisfechas con su vivienda al 85% de las personas entrevistadas.*

Převažování subjunktivu platí i u výrazu *nunca* – jestliže mluvčí říká, že se něco nemůže nikdy stát, většinou svůj odhad mírní použitím subjunktivu.

- (48) *Pero el arte **tal vez nunca pueda sustituir** a la vida.*

Nicméně vyskytlo se i několik příkladů užití superlativu s indikativem, takže nelze říci, že by subjunktiv byl v těchto případech nesporným pravidlem.

- (49) *Kubelik apunta una dirección de la interpretación wagneriana que no tiene – creo – muchos continuadores (**tal vez Sawalisch es el que más se le asemeje**).*
- (50) ***Posiblemente es la guía de España más completa** en un sólo volumen.*

4.0.8 Probablemente, posiblemente, acaso, tal vez ve vedlejších větách

V korpusu se často adverbia typu *probablemente* objevovala nejen v hlavních, samostatných větách, ale také ve větách vedlejších. Zajímalo mě zjistit, co ovlivňuje volbu modu, pokud se kombinuje najednou více faktorů, které o volbě rozhodují. Fernández Álvarez v pasáži o „větách pochybnosti“ (*oraciones dubitativas*) o této problematice říká, že adverbia mohou upřednostňovat užití subjunktivu ve vedlejších větách, které subjunktiv normálně nevyžadují⁷⁸.

Pro označení typů vedlejších vět jsem nezvolila tradiční španělské názvy, nýbrž jsem vyšla z názvů užitých v Mluvnici současné španělštiny.

4.0.8.1 Předmětné

Po spojení *creer que* (vyskytuje-li se v kladném tvaru ve výpovědi oznamovací⁷⁹), by měl vždy následovat indikativ. V korpusu najdeme možnosti s indikativem i se subjunktivem.

(51) *Mi tío cree que por culpa suya tal vez nos van a hundir.*

(52) *Pedro Alonso explica que esta vacuna concreta sólo es efectiva en África y para la población local y añade que no se sabe por cuánto tiempo protege, aunque él cree que posiblemente sea una protección de por vida.*

V příkladu (52) asi není řídícím výrazem pro volbu modu sloveso *creer*, nýbrž adverbium pochybnosti (*posiblemente*). V souvislosti s tím, že mluvčí může ve větách předmětných říkat, čemu věří, o čem je přesvědčen atd., bych ráda uvedla ještě jeden příklad, byť se nejedná o vedlejší větu. Je totiž zajímavé, že i když mluvčí explicitně vyslovuje svou pochybnost, používá po adverbium pochybnosti indikativ.

(51) *Me asalta aquí la vieja sospecha de que la inmensa mayoría de los textos que ascienden la escalinata de las buenas intenciones no suelen resultar demasiado convincentes. Y me asalta también una duda: tal vez Saragamo tiene razón y hay que nombrar los buenos sentimientos para que no desaparezcan.*

4.0.8.2 Přívlastkové

Borrego v pravidle 50 píše, že subjunktiv se v těchto větách vyskytuje, když mluvíme o něčem (někom) nespecifickém, zatímco indikativ mluvčí používá, když mluví o něčem (někom) konkrétním⁸⁰.

⁷⁸ „Estos adverbios pueden favorecer el uso del subjuntivo en oraciones subordinadas que normalmente no lo llevan.“ (Fernández Álvarez, 1987. str. 100.)

⁷⁹ Mluvnice současné španělštiny, 2010. str. 259 – 260. Sloveso *creer* je zde zařazeno do sloves duševních činností (konkrétně verba putandi).

⁸⁰ „El verbo de las oraciones de relativo va en subjuntivo cuando el grupo formado por el antecedente (si aparece expreso) y la oración de relativo es utilizado para realizar menciones

Jak je to tedy, pokud se ve vedlejší větě přívlastkové objeví také adverbium pochybnosti? V korpusu se v těchto větách po adverbích vyskytoval rovnoměrně indikativ i subjunktiv. Zajímalo mě, zda se volba modu řídí výše uvedeným pravidlem, nebo zda je toto pravidlo adverbem pochybnosti narušeno. V následujících ukázkách je v souladu s tímto pravidlem použit indikativ, ačkoliv následuje po adverbích pochybnosti. V příkladu (54) se hovoří o konkrétním kritériu (*este criterio*), v příkladu (55) o jednom určitém bydlišti, v čísle (56) o konkrétním románu.

- (54) *Por eso recurren a unos cuantos colegios que se han convertido en los que todo el mundo quiere, eso ha obligado a los planteles a utilizar **este criterio de selección que tal vez puede ser discutido**.*
- (55) *El belga dio a la Policía **un domicilio, que posiblemente no es el verdadero**, según sospechan fuentes penitenciarias.*
- (56) *El libreto fue elaborado por Giocosa e Illica, según el drama de David Belasco y **una novela de John Luther Long, que posiblemente está basada en un acontecimiento real**.*

V příkladech (57) a (58) je zase ospravedlněno užití subjunktivu, protože se jedná o nějaké věci (*cosas*) a o blíže neurčené podnikatele (*empresarios*).

- (57) *Espero que no haya perdido los papeles hasta el punto de intentar **cosas que posiblemente ya no estén a su alcance**.*
- (58) *De las primeras se benefician familiares, amigos y compañeras sentimentales; de las segundas, generalmente, **empresarios de la construcción, que tal vez sean amigos o cuñados de algún concejal**; de las terceras, sobre todo, los concejales y algún funcionario de nueva creación.*

Hned na dalším příkladu (59) je však patrné, že subjunktiv následuje po adverbii posiblemente, i když se hovoří o jedné určité osobě.

- (59) *Hay mucha gente que accede a puestos y responsabilidades sin tener la más remota experiencia, noción ni preparación. Ni siquiera el más mínimo talento. **Y en esto no incluyo a María José, que posiblemente lo haga muy bien.***

Mohli bychom si tudíž myslet, že má mluvčí větší pochybnosti o tom, jak dobře pracuje María José. Z kontextu je ale jasné, že mluvčí nezahrnuje Mariu José do skupiny lidí, kteří nejsou na svém místě, a tak asi ví, že dělá svou práci dobře.

Podobně i v příkladu (60) je řeč o konkrétní cifře, ale mluvčí ve vedlejší větě užívá subjunktivu. V příkladu (61) se diskutuje o jistém masochismu v hovorové řeči Španělů a znovu je užit subjunktiv.

inespecíficas. (...) El hablante puede usar el indicativo cuando desea comprometerse en la expresión de que existe algo concreto, aunque resulte inidentificable, que se ajusta a lo expresado con el antecedente y la oración de relativo.“ (Borrego, 1992. str. 115)

-
- (60) *Por encima de la momentánea ausencia de Traverso, fue importante la cantidad de 44 autos presentes. **Una cifra en la que tal vez tenga algo que ver** el viático de mil pesos instituido por la ACTC para cada uno de los pilotos participantes en esta carrera.*
- (61) *Llama la atención **un cierto masoquismo en el habla cotidiana de los españoles, que acaso tenga que ver** con otros rasgos más profundos de su vida colectiva.*

Zdá se, že v přívlastkových větách, ve kterých se zároveň vyskytuje adverbium pochybnosti, pravidlo rozlišující nespécifickou a konkrétní věc neplatí. Záleží na mluvčím, jaký modus po adverbium pochybnosti zvolí.

4.0.8.3 Okolnostní Příčinné

Pokud mluvčí ve svém tvrzení použije adverbium pochybnosti a následně své tvrzení zdůvodní, upřednostňuje (podle korpusu) tvar indikativu.

- (62) ***Probablemente ustedes están contentas porque su padre pasará** ahora más tiempo en la casa, ¿no?*
- (63) *Añadió no obstante, que esas críticas del PP “**probablemente tienen más repercusión dentro de España que fuera, porque en el exterior la realidad económica española se impone.**”*
- (64) *Sin embargo, en este caso **posiblemente es el Partido Republicano el que menos desea la dimisión prematura de Clinton porque eso daría a Al Gore un margen de tres años** para cultivar su imagen de presidente.*

Subjunktiv se spolu s vysvětlením vyskytoval nejčastěji v konstrukcích *acaso sea por/porque*. Nejsou to už konstrukce, kde mluvčí nejprve něco tvrdí a pak své tvrzení zdůvodňuje, nýbrž konstrukce, které uvozují spekulaci. V ukázce (65) mluvčí navíc nejprve říká, že se neví proč. V konstrukcích *acaso sea por* (66) a *acaso tenga razón porque* (67) je kladen důraz na adverbium *acaso*.

- (65) *Y en una retaguardia, **no se sabe por qué**, todos hablábamos de años atrás. **Acaso sea porque** „el tiempo pasa, y nos vamos haciendo viejos.“*
- (66) ***Y acaso sea por** lo anterior que este libro presenta a sus lectores, sobre todo una vez que se ha ido entrando en el texto, un rostro que, pese a la diversidad de creadores, se vuelve, relato a relato, cada vez más unitario.*
- (67) *Azebedo anunció que va a apelar la sentencia por estimarla humillante, y **acaso tenga razón** porque el reo no debe hacer reír a la gente.*

Adverbia se někdy vyskytovala i v udání příčiny po spojce *porque* (*možná protože...*). Většinou po nich následoval indikativ. Jestliže mluvčí uvádí určitou věc jako příčinu, je si asi více méně jistý o její realnosti.

-
- (68) *Es inútil buscar el sentido de la vida y del universo, **porque probablemente no lo tienen.***
- (69) *Es lo que de veras me preocupa, **porque probablemente Tolibio va enloqueciendo sin remedio** y ella no quiere ni oír ni hablar de este asunto...*

Se subjunktivem se podobná konstrukce v korpusu vyskytla jen jednou.

- (70) *Si a alguien le preguntasen qué es lo que se necesita para poder planchar, parece que lo más inmediato es decir que lo primero que se necesita es una plancha. No es verdad: lo primero que se necesita es tener ropa arrugada, **porque acaso se pueda planchar por otros medios**, por ejemplo el viejo recurso de la “mili” de meter el pantalón debajo del colchón.*

V tomto příkladu užití subjunktivu nechápu, hlavně proto, že mluvčí dokonce uvádí, jakým dalším způsobem se dá „žehlit“ (není to tudíž tak, že by jen spekuloval o tom, že snad mohou existovat jiné způsoby než žehlička).

4.0.8.4 Okolnostní podmínkové

Na problematiku podmínkových vět jsem se chtěla podívat, protože už samy o sobě vyjadřují podmínku („*kdyby*“) a nepopisují realitu, nýbrž možnost. Zajímalo mě tedy, jak se chovají s adverbii pochybnosti.

Vyskytne-li se adverbium v předvěti, následuje po něm tvar slovesa v indikativu (případ se subjunktivem se v korpusu neobjevil). Adverbium zde pro volbu modu není rozhodující, větší váhu má norma podmínkových vět (po spojce *si* nikdy nenásleduje subjunktiv). Jestliže však je adverbium použito v závěti, mluvčí po něm užívají buď indikativ, nebo subjunktiv.

- (71) ***Si** no es seria la oposición y si RN no está en condiciones de cumplir con su compromiso político, la reforma **probablemente se va a frustrar** nuevamente.*
- (72) *Me escribes: yo no puedo ser teósofo - bueno, **probablemente estoy de acuerdo contigo si** con ello te refieres a lo que es un teósofo en general.*
- (73) *Si hablan de algo sobre lo que ya han votado, como el voto en la reunión de las 7 a.m. de hoy, entonces **probablemente está bien.***
- (74) ***Si** éstas [empresas nuevas] llenan los requisitos en un 75 por ciento **probablemente tienen posibilidades de mantenerse**, no aquéllas que han sacado un cuarenta por ciento o menos de cumplimiento.*

V příkladech (71) až (74) je v závěti užito tvaru indikativu. Mohli bychom tyto věty interpretovat tak, že jestliže bude – příklady (71) a (74), nebo je – příklady (72) a (73) splněn obsah předvěti, mluvčí si je téměř jistý o platnosti obsahu závěti.

Příklady (75) až (78) obsahují v závěti subjunktiv. V souladu s tím, jak jsem analyzovala tyto věty s indikativem, bychom zase mohli tvrdit, že zde si mluvčí není jistý, zda se vyplní obsah závětí, když se stane pravdivým obsah předvěti.

- (75) *No me alabe, maestro, porque **si** le confieso un secreto que traigo entre manos, **tal vez vaya a pensar** que estoy correspondiendo el cumplido.*
- (76) ***Si** somos capaces de pensar en Internet no sólo en términos de lucro, **tal vez estemos frente a una oportunidad** única en la historia.*
- (77) *Ante todo, sepamos alimentarnos y educarnos a nosotros mismos; **si** lo hacemos, **acaso podamos**, finalmente, convertirnos en sociedades tecnológicas modernas con fundamentos.*
- (78) *No sabemos casi nada de la literatura noruega, como en general de la literatura nórdica. Si a un lector español medio se le pregunta por la literatura de esos países **acaso pueda decir un par de nombres**, Ibsen, Strindberg y poco más.*

Jedná se však jen o interpretaci. Je možné, že podmínkové věty s indikativem v závěti mají stejný význam jako podmínkové věty se subjunktivem v závěti, a záleží jen na mluvčím, který modus zvolí. Potom, co jsem prostudovala všechna podmínková souvětí v mém materiálu, vyšel najevo zajímavý postřeh. Ve větách, kde mluvčí využívá v závěti indikativ, se objevila jen adverbia *probablemente* či *posiblemente*. Naopak věty se subjunktivem byly téměř všechny tvořeny adverbii *tal vez* či *acaso*.

4.0.8.5 Okolnostní přípustkové

V těchto větách může adverbium pochybnosti následovat po spojce *aunque* nebo v závěti. V korpusu převažovaly případy, kde se adverbium vyskytovalo po spojce *aunque*. V takových případech je většinou užíván po spojce tvar subjunktivu. V Mluvnici současné španělštiny jsou uvedeny příklady s oběma mody:

- *Aunque lo sabe, no quiere decirlo. (Tvrdím, že to ví.)*
- *Aunque lo sepa, no quiere decirlo. (Možná, že to teď ví.)⁸¹*

Jestliže *aunque lo sepa* samo o sobě vyjadřuje nejistotu a po spojce *aunque* by následovalo ještě adverbium pochybnosti (násobící tuto nejistotu), bylo by použití indikativu nelogické. I takový případ se však v korpusu našel (byl jen jediný).

⁸¹Mluvnice současné španělštiny, 2010. str. 524.

-
- (79) *Y lo que es peor, **aunque Ciudad Juárez probablemente no es el paso mayor de tráfico**, entre el 30% o el 40% de esos 10.000 millones de dólares, unos 3.000 millones son destinadas para sobornar.*

V naprosté většině příkladů se však vyskytoval v předvětí po adverbii pochybnosti tvar subjunktivu.

- (80) *Pero, **aunque tal vez sea la compraventa el modo más común** y conocido mediante el cual se puede adquirir la propiedad, **ciertamente** no es el único.*
- (81) *Retirar el ají de un plato determinado **podría** golpear nuestra identidad, **aunque probablemente se haga para ofrecer** la gastronomía peruana al turismo internacional.*
- (82) *El bongo es un instrumento de percusión típicamente cubano **aunque posiblemente tenga raíces moriscas**.*

Příklad (80) by se dal analyzovat i z hlediska funkční struktury výpovědi (viz. oddíl 4.0.6), protože výraz *tal vez* se objevuje ve východisku výpovědi a zdůrazněno je tak její jádro (*ciertamente*). Příklad (81) je dokonce celý stylizován jako možnost, neboť v první části věty se vyskytuje kondicionál (*podría*).

České ekvivalenty zkoumaných výrazů

Tato část práce je založena na materiálu z paralelního korpusu InterCorp⁸². V česko-španělském InterCorpu jsem si vyhledala výrazy, které jsem zkoumala v předchozí kapitole na korpusu CREA. Používala jsem jazyk CQL a konkrétní regulární výraz:

```
[lemma="acaso"] []{0,3} [lemma="ser"] within <s/>c
```

V závorkách jsem pak jen měnila adverbia a slovesa.

Tímto způsobem jsem našla všechna spojení adverbii s požadovanými slovesy velmi rychle. Samozřejmě jsem musela vybrat jen případy, kde se vyskytovala slovesa v indikativu nebo subjunktivu přítomného. Prošla jsem celkem asi 500 případů. Bohužel, na rozdíl od materiálu z korpusu CREA, převažovaly v InterCorpu jednoznačně příklady spojení zkoumaných výrazů se subjunktivem. Výjimkou byl pouze výraz *acaso*, s nímž převládaly tvary indikativu. Nejspíše z důvodu, že se často vyskytoval v otázkách (viz. oddíl 4.0.1 a 5.1.1).

Španělské výrazy, které zkoumám, jsou výrazy lexikální (viz. podkapitolu 2.3). V češtině jim odpovídají také nejrozumnější lexikální výrazy. Nejčastěji samozřejmě částice⁸³. Čtyři španělská adverbia jsou překládána asi osmi českými částicemi (*asi*, *snad*, *možná*, *třeba*, *patrně*, *zřejmě*, *pravděpodobně*, *nejspíš*). Materiál z korpusu neprokázal, že by jednotlivé španělské výrazy měly svůj fixní český překlad. Každé z nich je překládáno alespoň pěti z osmi uvedených výrazů.

- *acaso*: snad, možná, zřejmě, patrně, třeba
- *probablemente*: asi, patrně, snad, nejspíš, pravděpodobně, zřejmě, možná

⁸²Český národní korpus - InterCorp. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Cit. 20.03.2012, dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>

⁸³O tom, že se tyto výrazy zařazují mezi adverbia ve španělské tradici, zatímco v současném českém pojetí mezi částice viz. podkapitolu 2.3.

- *posiblemente*: možná, zřejmě, snad, asi
- *tal vez*: asi, třeba, možná, snad, zřejmě, pravděpodobně, patrně, nejspíš

Dále se v překladu vyskytovala substantivní vyjádření, např. *s (vysokou) pravděpodobností*, postojové predikátory, např. *je možné*, ale i modální slovesa, např. *může, nemusí*.

Vedle lexikálních prostředků byly často k překladu použity i prostředky gramatické (čas a modus). Subjunktiv je do češtiny někdy překládán tvarem kondicionálu či futura. Jak ukáží dále, našla jsem i několik málo příkladů, kdy byl kondicionálem přeložen španělský indikativ (viz. oddíl 5.1.2). V mnoha případech dokonce naznačení epistémické modalitu (tj. míry jistoty) v českém překladu chybí.

Při překládání jsou tedy užívány všechny prostředky vyjadřující epistémickou modalitu v češtině tak, jak je uvádí Encyklopedický slovník⁸⁴. V korpusu chyběly jen ustálené syntaktické formy⁸⁵ (ve slovníku zařazené mezi prostředky gramatické). Zřejmě proto, že se vyskytují zejména v mluvených projevech⁸⁶. Navíc se v překladech objevoval kondicionál, který Encyklopedický slovník ani Mluvnice češtiny jako prostředek vyjadřující epistémickou modalitu nezmiňují.

Pokusím se nyní ukázat, zda se překlad zkoumaných výrazů se subjunktivem liší od překladu týchž výrazů s indikativem. Nejprve vyjdu od příkladů s indikativem, jelikož jich bylo v paralelním korpusu méně (podkapitola 5.1). Pokud se stejným způsobem překládají i příklady se subjunktivem, upozorním na to v rámci této podkapitoly. Dále se budu zabývat vyjádřeními, která jsou specifická pro překlad výrazů se subjunktivem (podkapitola 5.2).

5.1 Zkoumané výrazy s indikativem

5.1.1 Acaso ve větách tázacích

Stejně jako v korpusu CREA se po výrazu *acaso* v paralelním korpusu častěji objevovaly tvary indikativu prezenta. Nejednalo se pouze o otázky, i v oznamovacích větách se vyskytovalo v InterCorpu po výrazu *acaso* více indikativních tvarů, než subjunktivních. To je zajímavé v konfrontaci s poznámkou F. Álvareze, že výraz *acaso* zní s indikativem poněkud zvláště (viz. oddíl 4.0.2). Nyní se zaměřím na způsob, jakým jsou otázky s výrazem *acaso* (někdy i *tal vez*) překládány do češtiny. Nejčastěji se *acaso* v otázkách překládá výrazy *snad* nebo *copak*. V oddíle 4.0.1 jsem se zabývala tím, že se nejedná o otázky v pravém slova smyslu, tedy takové, na které by mluvčí čekal odpověď. Pouze jimi upozorňuje na to, co si myslí, že je pravda (popřípadě nepravda).

- (1) *¿Acaso mi dinero no es bueno, acaso no es tan bueno como el de cualquiera?*

⁸⁴Encyklopedický slovník češtiny, 2002. str. 267.

⁸⁵„Že je (ten) Pavel nemocen! Jako by někdo zvonil!?“ (Ibid.)

⁸⁶Mluvnice češtiny 3, 1987. str. 359.

Nejsou snad mé peníze dost dobré, **nejsou** stejně dobré jako peníze kohokoli jiného?

(2) *Pero ¿es que **acaso** no los tengo?*

*Ale **copak** tyhle dvě věci teď nemám?*

Někdy v českém překladu signál možnosti (obsažený ve výrazu *acaso*) úplně chyběl. To byl i případ nemnoha otázek tohoto typu tvořených výrazem *tal vez*. Mohlo by to být důkazem toho, že výrazy pochybnosti jsou zde řečnického rázu, že je mluvčí používá pouze proto, aby uvedl řečnickou otázku a na něco upozornil.

(3) *¿Pero **acaso** el sistema actual es el más eficaz para la promoción de la investigación?*

Umožňuje ale současný systém vést výzkum tím nejefektivnějším způsobem?

(4) *¿O **tal vez** es un escéptico?*

Anebo jste skeptik?

(5) *¿O **tal vez** ésta es la última moda en Tokio?*

To je teď v Tokiu v módě?

5.1.2 Probablemente, posiblemente, acaso, tal vez v oznamovacích větách

V úvodu k této kapitole jsem uvedla, že zkoumané výrazy se často do češtiny překládají různými částicemi. Částice se však neliší v překladech výrazů s indikativem a výrazů se subjunktivem. Nevyužije-li překlad adverbia se subjunktivem ještě jiného prostředku (např. tvaru kondicionálu), nejeví se mezi překlady žádný rozdíl.

(6) *La fiebra de los acuerdos bilaterales **tal vez es comprensible** en la búsqueda de resultados rápidos y un mayor sentido de control de la tendencias internacionales.*

*Úprk k bilaterálním dohodám je **možná pochopitelný** vrámci snahy o rychlé výsledky a větší pocit kontroly nad mezinárodními trendy.*

(7) *Pero si uno les pregunta a los seguidores del gobierno por qué no existe ninguna alternativa para los recortes gigantescos del gasto público y los aumentos de los impuestos, suenan confusos e incoherentes. **O tal vez sólo estén repitiendo como loros** temas de discusión respaldados por escasa reflexión. Zeptáte-li se však stoupenců vlády, proč neexistuje žádná alternativa k mamutím škrtům ve vládních výdajích a zvyšování daní, působí zmateně a mluví nesouvisle. **Anebo možná jen papouškují** odposlouchané fráze, které nestojí na hlubokých úvahách.*

Někdy jsou tyto částice v češtině ještě zesíleny, což nepřekvapuje, jelikož indikativ by měl značit větší míru jistoty.

- (8) *Las empresas virtuales son extraordinariamente innovadoras, y, en el sector de los negocios, **posiblemente** son el único sistema que puede construir bien un producto que se hace una sola vez.*

*Virtuální podniky jsou nezvykle novátorské a v podnikatelském sektoru **je to dost možná** jediný systém, který dokáže kvalitně vyrobit jednorázový produkt.*

Zesílení se však netýká jen případů s indikativem. V oddíle 4.0.3 jsem psala o tom, že je-li adverbium pochybnosti zesíleno ve španělštině výrazem *muy*, následuje po něm většinou subjunktiv. V českém překladu ale byla někdy pravděpodobnost posílena, přestože se ve španělském originále výraz *muy* nevyskytoval.

- (9) *Los datos muestran que quienes manifiestan niveles de confianza muy por debajo del promedio para el país en que viven **probablemente tengan menores ingresos**.*

*Data kupodivu ukazují, že ti, jejichž míra důvěry se nachází hluboko pod průměrem země, ve které žijí, **mají s vysokou pravděpodobností nižší příjem**.*

V tomto příkladu se navíc v překladu nejedná o modální částici, nýbrž o substantivní vyjádření (*s vysokou pravděpodobností*).

Dalším postřehem, který mne asi tolik ve spojení s indikativem nepřekvapil, bylo, že někdy je signál možnosti v češtině vynechán. Tím je alespoň v češtině vyjádřena větší míra jistoty.

- (10) *Y por este lado **acaso son los ingleses**, en grado especial, exasperantes.*
*A v tomto směru **jsou Angličané** zvlášť nesnesitelní.*

Na tomto příkladu je pěkně vidět použití indikativu po výrazu *acaso* ve větě oznamovací, nikoliv v otázce. Český překlad jakoukoli stopu pochybnosti ztrácí, je to čistě afirmativní věta.

Bohužel se nedá říct, že by tendencí v překladu bylo znaky pochybnosti vypouštět tehdy, když po nich ve španělštině následuje tvar indikativu. V korpusu jsem totiž našla i mnoho příkladů spojení adverbia se subjunktivem bez naznačení nejistoty v překladu. V takových překladech podle mého názoru chybí sém potenciálnosti, jenž je ve španělském originále vyjádřen hned dvakrát (adverbium pochybnosti a tvar subjunktivu).

- (11) *El fútbol no es sólo el deporte más popular del mundo; **posiblemente también sea** la más globalizada de las profesiones.*
*Fotbal je nejen nejpopulárnějším sportem na světě, ale **zároveň i nejglobalizovanějším** povoláním.*

- (12) ***El lado más fuerte de Jørgen*** tal vez sea que está dispuesto a emplear casi todo su tiempo libre en hacer de mí un deportista.

Jørgenova nejsilnější stránka je jeho ochota obětovat skoro všechnu volný čas, aby ze mě udělal sportovce.

V několika případech se k modální částici připojoval i tvar slovesa v kondicionálu. Čekala jsem, že kondicionál se objeví jen u případů se subjunktivem, jelikož podobně jako subjunktiv vyjadřuje význam nerealnosti⁸⁷.

- (13) ***Posiblemente yo puedo obtener*** unas veinticuatro de mi cabeza, así es que nos sobraría – explicó Pema.

Já bych ze svých možná mohla mít těch copů čtyřiaadvacet, tudíž bychom měli ještě něco navíc, vysvětlila jim Pema.

Překlady subjunktivu kondicionálem se budu věnovat podrobněji v oddílu 5.2.1.

5.2 Zkoumané výrazy se subjunktivem

Těchto vět bylo v korpusu mnohem více a objevilo se proto i více českých ekvivalentů zkoumaných výrazů. Jak už jsem naznačila v předchozím oddíle, výrazy se subjunktivem jsou překládány stejnými částicemi jako výrazy s indikativem. Někdy je signál nejistoty v překladu vypuštěn. Také jsem předeslala, že se subjunktiv občas překládá kondicionálem.

5.2.1 Překlad subjunktivu kondicionálem

Ševčíková uvádí, že „*sémantika indikativu a kondicionálu (...) je charakterizována opozicí konstatace (nepodmíněnost, realnost) vs. hypotetičnosti (podmíněnost, nerealnost)*.”⁸⁸ A dále: „*Kondicionál může rovněž sloužit k vyjádření menší jistoty mluvčího ohledně sdělované propozice, tato užití spadají do oblasti modality jistoty*.”⁸⁹ Zajímavé je, že ani Mluvnice češtiny ani Encyklopedický slovník češtiny mezi gramatickými prostředky sloužícími k vyjádření epistémické modality formu kondicionálu nezmiňují. Korpus potvrdil, že subjunktiv je někdy překládán kondicionálem, ale nejedná se o majoritní počet příkladů (z 500 příkladů, které jsem prošla, se kondicionál v překladu uplatnil asi jen ve 40). Většinou se kondicionál pojil ještě s nějakou modální částicí – příklad (14), avšak v některých případech částice v překladu vypadla – příklad (15).

⁸⁷ Kondicionál (způsob podmiňovací) vyjadřuje jako základní význam nerealnost obsahu slovesa. Tato nerealnost je různého druhu: podmínka, přání, nejistota aj.” (Příruční mluvnice češtiny, 2003. str. 321.)

⁸⁸ ŠEVČÍKOVÁ, Magda. Funkce kondicionálu z hlediska významové roviny. Ústav formální a aplikované lingvistiky. 2009. str. 14.

⁸⁹ Ibid. str. 15.

- (14) *En la práctica, pocos son los que consiguen compartimentar sus percepciones y **tal vez no sea deseable** hacerlo.*

*V praxi však jen málokdo z nás dokáže své osobní pocity odsunout stranou – a **možná by to ani nebylo žádoucí**.*

- (15) *Eso hace pensar en los viejos talktales, **posiblemente la historia tenga origen** en una leyenda bretona que dio lugar a sucesivas versiones escritas.*

*To připomíná staré talktales, **příběh by mohl pocházet** z nějaké bretaňské legendy, z níž následně vznikly různé písemné verze.*

5.2.2 Překlad subjunktivu tvarem futura

V oddíle 4.0.4 jsem se zabývala problematikou používání subjunktivu přezenta po zkoumaných výrazech vyjadřujícího budoucnost. V korpusu jsem našla mnoho příkladů, kdy je v českém překladu užito budoucího času.

- (16) ***Ese probablemente sea el único objetivo realista** al tratar con Irán.*

*Při jednání s Íránem **bude možná právě toto jediný realistický cíl**.*

V tomto příkladu a ve většině příkladů přeložených futurem se španělský subjunktiv opravdu vztahoval do budoucnosti. Nejednalo se tedy o použití tvaru futura pro vyjádření epistémické modality v pravém slova smyslu, tak jak uvádí např. Encyklopedický slovník češtiny: *Ta žárovka nebude (= asi není) dobře utažená*⁹⁰.

Nicméně několik takových příkladů se také v InterCorpu objevilo. Např. v následujícím příkladu vyjádření nejspíš to nebude nic důležitého znamená nejspíš to není nic důležitého.

- (17) *Sólo es algo de lo que hemos oído hablar, **y probablemente no tenga importancia** – prosiguió el krikkitan con aire inquieto.*

*„Něco jsme o tom zaslechli,” pokračoval Krikkitan, celý nesvůj, „**nejspíš to nebude nic důležitého**.”*

V jednom případě byl budoucím časem přeložen i indikativ.

- (18) ***Sí, acaso es mejor** que ya preguntes.*

*Ano, **snad bude lepší**, když už se zeptáš.*

Nejčastěji se v překladu shodně se španělštinou spolu s budoucím časem vyskytovala i modální částice, avšak našly se případy, kdy v překladu vypadla – příklad (19).

⁹⁰Encyklopedický slovník češtiny, 2002. str. 267.

- (19) *En consecuencia, aplicar un único patrón para evaluar la protección de los inversores en todo el mundo **probablemente no sea acertado** con respecto a las empresas con muchas accionistas, las empresas subsidiarias o ambas.*

*Celosvětová aplikace jediného standartu pro posuzování ochrany investorů **bude tudíž nutně mít svůj cíl** s ohledem na široce vlastněné firmy, ovládané firmy anebo oba typy.*

5.2.3 Překlad výrazů se subjunktivem modální částicí vyjadřující jistotu

V příkladu (19) částice vyjadřující pochybnost nejen vypadla, ale byla nahrazena jinou modální částicí – *nutně*. Podobných příkladů jsem našla v korpusu více. V příkladu (20) se vyskytuje částice *jistě*, jež by měla vyjadřovat vysokou míru jistoty⁹¹. V příkladu (21) se pak v překladu pojí částice *snad* s částicí *opravdu*, která také vyjadřuje nepochybnost⁹².

- (20) *Entonces **tal vez quiera participar en un pequeño juego.***

*V tom případě si se mnou **jistě zahrajete takovou malou hru.***

- (21) *Guarda, pues, tu talismán: **acaso tengas más necesidad de él que yo.***

*Proto si ponech své štěstí, **máš ho snad opravdu více zapotřebí než já.***

Na začátku této kapitoly jsem uvedla osm částic pochybnosti, jimiž byla překládána zkoumané výrazy v této práci. Mezi nimi byla i částice *zřejmě*.

- (22) ***Probablemente la carta sea la reacción** al reciente enfriamiento de las relaciones con este país.*

***Dopis je zřejmě reakcí** na nedávné ochlazení vztahů mezi střední a východní Evropou se Spojenými státy.*

Něco *zřejmého* znamená pro mě něco jasného, něco, o čem není pochyb. V SSČ se pod heslem *zřejmě* dočteme: „část. modál. s význ. jistého stupně jistoty, určitě“⁹³. Buď je překlad španělských adverbíí spojených se subjunktivem touto částicí nepřesný, anebo došlo v češtině k posunu ve vnímání výrazu *zřejmě*.

Na druhou stranu jsem našla i pár příkladů, kdy byla jedna modální částice pochybnosti posílena ještě jiným výrazem naznačujícím nejistotu (např. *možná* a *spíše*).

⁹¹Slovník spisovné češtiny u hesla *jistě* uvádí: „část. modál. s význ. určitostí; zajisté, určitě“ (Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha: Academia, 1994. str. 123.)

⁹²U hesla *opravdu* Slovník spisovné češtiny uvádí: „část. modál. s význ. jistoty, dotvrzování, doopravdy“ (Ibid, str. 249.)

⁹³Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, 1994. str. 580.

- (23) *A pesar de las disputas ampliamente divulgadas, las encuestas han demostrado que sólo una minoría de mujeres musulmanes lleva velo y que **el número probablemente esté disminuyendo**.*

Navzdory hojně medializovaným sporům ohledně nošení závoje, průzkumy ukazují, že zahalena chodí jen menšina evropských muslimek a **jejich počet možná spíše klesá**.

5.2.4 Ostatní způsoby překladu

Občas bylo španělské adverbium pochybnosti přeloženo adjektivním vyjádřením. V následujícím příkladu (24) je ho užito namísto tvaru futura.

- (24) *Brown está sin aliento y el que **probablemente sea su sucesor**, el conservador David Cameron, quedará excluido por su euroescepticismo.*

Brown je u konce s dechem a jeho **pravděpodobný nástupce**, konzervativce David Cameron, se sám vylučuje z klání kvůli svému euroskeptismu.

V českém překladu adverbia pochybnosti se subjunktivem se často vyskytovala i modální slovesa *moci* nebo *nemuset*.

- (25) *Es claro que en una situación **tan compleja y peligrosa el derecho por sí solo tal vez no pueda ofrecer la solución adecuada**.*

Je zřejmé, že zákon sám o sobě **nemusí být schopen poskytnout správné řešení** tak složité a nebezpečné situace.

- (26) *Para los políticos como el presidente francés Nicolas Sarkozy, **este tipo de consideraciones tal vez no tengan sentido**.*

Pro politiky, jako je francouzský prezident Nicolas Sarkozy, **mohou být takové úvahy nesmyslné**.

Někdy byl v překladu využit i postojový predikátor⁹⁴. V takovém případě je jistotně modální postoj vyjádřen odděleně od propozičního obsahu⁹⁵ (narozdíl od modálních částic, které vyjadřují jistotně modální postoj přímo v syntaktické struktuře výpovědi⁹⁶).

- (27) *Es verdad que no he tocado nunca a ninguna mujer – dije – **Pero acaso no sea verdad** no haberte esperado más que a ti porque quiero ser franco.*

„Je pravda, že jsem nikdy nevěšel k žádné ženě“, řekl jsem. „**Avšak je možné**, že jsem nečekal jen na tebe, neboť chci být upřímný.“

⁹⁴ „Epistémické predikátory jsou jedním z druhu postojových predikátorů: Jsem přesvědčen, předpokládám, myslím, zdá se mi, je možné, pochybuji..., že Pavel je nemocen“ (Encyklopedický slovník češtiny, 2002. str. 267.)

⁹⁵ Mluvnice češtiny 3, 1987. str. 355.

⁹⁶ Ibid. str. 357.

Nakonec bych uvedla zajímavý příklad, kdy je modální částice zastoupena slovem *tak* (ve významu *asi*).

- (28) *Los lunes tengo clase de piano entre las seis y las siete y siempre coincido allí con una chica que va a clase de violín, tal vez **tenga un año o dos menos que yo**, y he de admitir que le he «echado el ojo».*

*Mám hodinu každé pondělí od šesti do sedmi. Ve stejnou dobu má hodinu houslí jedno děvče, **tak o rok dva mladší než já**, a od té doby se právě dalo říct, že mi padla do oka.*

KAPITOLA 6

Závěr

V této práci jsem se pokusila konfrontovat současnou normu volby modu po výrazech typu *probablemente* s konkrétními příklady z korpusu (s územ). Všimla jsem si, zda je volba modu ovlivněna mírou jistoty mluvčího, nebo zda o ní rozhodují i jiné faktory. Z mého výzkumu vyplynulo několik závěrů.

Zjistila jsem, že výraz *acaso* se velice často používá v otázkách, v nichž se výhradně pojí s indikativem. Nejedná se o otázky, na které mluvčí očekává odpověď, nýbrž spíše o otázky řečnické, které mají na něco upozornit (viz. oddíl 4.0.1). V oznamovacích větách se výraz *acaso* pojil se subjunktivem i s indikativem, přestože norma říká, že po adverbium *acaso* většinou následuje subjunktiv (viz. oddíl 4.0.2). Po vyjádřeních *muy probablemente* a *muy posiblemente* následuje mnohdy subjunktiv, ačkoli výrazem *muy* by se jistota mluvčího měla zvýšit (viz. oddíl 4.0.3). Mluvčí dokonce někdy volí indikativ, vyjádří-li explicitně svou pochybnost nebo řekne explicitně, že neví – příklady (30) a (53).

Mnoho příkladů z korpusu s normou souhlasí. Týká se to případů, v nichž subjunktiv prézenta vyjadřuje budoucnost, a sdělovaný obsah je tak potenciální. Tyto případy se v korpusu hojně vyskytovaly. Někdy se však pro vyjádření budoucnosti používá i indikativ (viz. oddíl 4.0.4).

To, že volba modu závisí na mluvčím a jeho míře jistoty, dokazují adverbia pochybnosti vyskytující se ve větách vedlejších (viz. oddíl 4.0.8). Tam, kde by podle normy měl následovat indikativ, mluvčí mnohdy volí subjunktiv, a naopak. V těchto příkladech tedy řídí volbu modu uvedené výrazy.

Všimla jsem si však, že v některých konstrukcích je zjevně dávána přednost subjunktivu nebo indikativu, nehledě na míru jistoty mluvčího. To se týká výše zmíněného užití výrazu *acaso* v otázkách a dále konstrukcí, v nichž se adverbium nachází ve východisku výpovědi. Mluvčí v takových případech po adverbium většinou upřednostňují tvar subjunktivu, čímž se zvýrazňuje ohnisková část výpovědi - často uvozená odporovací spojkou *pero* (viz. oddíl 4.0.6). Kromě toho převládá po adverbium tvar subjunktivu i tehdy, když mluvčí ve svém tvrzení užívají superlativní vyjádření (viz. oddíl 4.0.7). Zdá se tedy, že volba modu nemusí být řízena jen jistotou mluvčího, ale i typem konstrukcí.

Myslím, že příklady z korpusu dokazují, že nemůžeme hovořit o naprostém souladu mezi indikativem a vyšší mírou jistoty (modálním významem reálným) a subjunktivem a nižší mírou jistoty (modálním významem potenciálním), jelikož se leckdy v obdobných formulacích vyskytuje indikativ nebo subjunktiv nerozlišeně. Zde bych se odvolala na Grande Aliju (2002), který tvrdí, že alternance indikativu a subjunktivu po výrazech typu *probablemente* je příkladem neutralizace (viz. kapitola 4). Nedovoluji si rozhodnout, zda k neutralizaci v tomto případě došlo, avšak v mnohých příkladech z korpusu bylo vidět, že indikativ a subjunktiv mají nejednou stejnou váhu tvrzení, např. příklady (8) a (11) a mnoho dalších.

Tuto tezi by potvrzovaly i výsledky z paralelního korpusu InterCorp (viz. kapitola 5). Ve většině případů totiž není v českém překladu španělských struktur s indikativem nebo se subjunktivem žádný rozdíl. V češtině nepoznáme odlišnou míru jistoty. Někdy se v překladech spojení adverbia se subjunktivem vyskytuje kondicionál nebo tvar futura, avšak není to pravidlem. Navíc jsem v korpusu našla i překlad indikativu do češtiny kondicionálem - příklad (13) a futurem - příklad (18). Občas se dokonce v překladu výrazu se subjunktivem úplně vytratí modální částice a věta v češtině jakýkoliv odstín pochybnosti ztrácí, příklady (11) a (12).

Nemohu tedy bohužel uvést, jak se v českých překladech pozná rozdíl mezi opozicí indikativu a subjunktivu ve španělštině. V některých příkladech, např. (11) a (12), bychom mohli uvažovat o špatném, nevystihujícím překladu. Pokud jsou však české překlady v InterCorpu správné, můžeme asi dát za pravdu (alespoň v některých případech) tezi Grande Alijy o neutralizaci opozice indikativu a subjunktivu po výrazech typu *probablemente*.

Doufám, že další studium mi umožní hlubší vhled do dané problematiky.

Literatura

- [1] ALONSO-CORTÉS, Ángel Manteca: *Gramática del subjuntivo*. Madrid: Cátedra, 1981.
- [2] BACHMANOVÁ, Jarmila: *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.
- [3] BALLY, Charles: *Linguistique générale et linguistique française*. Berne: A. Francke. 1944
- [4] BELL, Anthony: Mood in Spanish: A Discussion of Some Recent Proposals. *Hispania*, Vol. 63, No. 2 (1980), str. 377 - 390.
- [5] BOLINGER, Dwight: One Subjunctive or Two?. *Hispania*. 1974. Vol. 57, No. 3. str. 462 - 471.
- [6] BORREGO, J.; ASECIO, J. G.; PRIETO, E.: *El subjuntivo: valores y usos*. Madrid: Sociedad General Española de Librería, 1992.
- [7] CORNILLIE, Bert: *Evidentiality and epistemic modality in Spanish (semi-) auxiliaries: a cognitive-functional approach*. Mouton de Gruyter. Berlin; New York 2007.
- [8] *Český národní korpus - InterCorp*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Cit. 20.03.2012, dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>
- [9] DANEŠ, F.; HLAVSA, Z.; GREPL, M.: *Mluvnice češtiny [Díl] 3 Skladba*. Praha: Academia, 1987.
- [10] FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, Jesús: *El subjuntivo*. Madrid: EDI-6, c1987.
- [11] GILI GAYA, Samuel: *Curso superior de sintaxis española*. Barcelona: Bibliograf, 2000.
- [12] GOLDIN, Mark: A Psychological Perspective of the Spanish Subjunctive. *Hispania*. 1974. Vol. 57, No. 2. str. 295 - 301.
- [13] GRANDE ALIJA: *Aproximación a las modalidades enunciativas*. Universidad de León, 2002.
- [14] GREPL, Miroslav: Některé problémy jistotní modality. *Slovo a slovesnost*, 1979. roč. 40, č. 2. str. 102 – 104.
- [15] GREPL, Miroslav a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.

-
- [16] GREPL, Miroslav: Úvodní poznámky k tzv. jistotní modalitě. *Slovo a slovesnost*. 1979, roč. 40 č. 2. str. 81 – 87.
- [17] LIPSKI, John: Subjunctive as Fact?. *Hispania*. 1978, Vol. 61, No. 4. str. 931-934.
- [18] NUYS, Jan: *Epistemic modality, language, and conceptualization*. Philadelphia: J. Benjamins. Amsterdam, 2001.
- [19] OTOALA, Olano: La modalidad (con especial referencia a la lengua española). *Revista de filología española* 68: 1/2, 1988. Str. 97 – 117.
- [20] PALMER, Frank Robert: *Mood and modality*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- [21] PANEVOVÁ, Jarmila: *Čas a modalita v češtině*. Praha: 1971.
- [22] PORTO DAPENA, José Álvaro: *Del indicativo al subjuntivo : valores y usos de los modos del verbo*. Madrid: Arco/Libros, D.L., 1991.
- [23] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Libros, 2009.
- [24] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Banco de datos (CREA)* [en línea]. Corpus de referencia del español actual. <<http://www.rae.es>> [21.2.2012]
- [25] SASTRE RUANO, María Ángeles: *El subjuntivo en español*. Salamanca: Colegio de España, D.L., 1997.
- [26] SKALIČKA, V.: Syntax promluvy (enunciace). *Slovo a slovesnost*. 1960, roč. 21, č. 4. str. 241 – 249.
- [27] *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 1994.
- [28] ŠEVČÍKOVÁ, Magda: *Funkce kondicionálu z hlediska významové roviny*. Ústav formální a aplikované lingvistiky, 2009.
- [29] TERREL, Tracy; HOOPER, Joan: A semantically based analysis of mood in Spanish. *Hispania*. 1974. Vol. 57, No. 3. str. 484 – 494.
- [30] WASA, Atsuko: El subjuntivo y la modalidad. *Hispania*. 1999, Vol. 82, No. 1. str. 121 – 127.
- [31] WASA, Atsuko: A lo mejor y el subjuntivo. *Hispania*. 2002. Vol. 85, No. 1. str. 131 – 136.
- [32] WRIGHT, Georg Henrik: *An Essay in Modal Logic*. 1951.
- [33] ZAVADIL, Bohumil: *Kategorie modalit ve španělštině*. Praha: Univerzita Karlova, 1980.
- [34] ZAVADIL, Bohumil; ČERMÁK, Petr: *Mluvnice současné španělštiny*. Praha: Karolinum, 2010.
- [35] ZAVADIL, Bohumil: *Současný španělský jazyk II*. Praha: Univerzita Karlova, 1995.